

**TÜRK
KOOPERATİFÇİLİK
KURUMU**

KOOPERATİFÇİLİK

Sayı - Number

50

Ekim - Kasım - Aralık

1980

October - November - December

THE TURKISH CO-OPERATIVE ASSOCIATION was founded at Istanbul University in the year 1931, under the name of the Turkish Co-operative Society (Türk Kooperatifçilik Cemiyeti).

Its headquarters was moved to Ankara in late 1933, and at the beginning of 1934 amended its Statutes in conformance with the conditions prevailing at that date.

The Society changed its name into the «Turkish Co-operative Association» in 1948, and modified its Statutes in conformance with the Law No. 3512. on Associations

The General Assembly of the Association convened on 30th May, 1964 and resolved that in the light of its 33 years of experience and in accordance with the requirements of the planned economy era, the Statutes of the Association should be re-written. The new Statutes drawn up accordingly were reviewed and adopted by the General Assembly at its meeting on 27th June, 1965.

The Government declared it as an association serving public interest in 1946. The subject with which the Association is concerned, is theoretical and practical co-operative work. Its object is to propagate co-operative ideas in theoretical and practical fields, to promote the co-operative spirit and ideas, and to support activities in this direction.

In order to achieve the objectives outlined in its Statutes, the Association engages in the following activities :

a. Conduct or cause to be conducted research on the subject of co-operative movement, commission its members or other scholars, experts and authors to write articles and books and prepare summaries of articles and books on subjects pertaining to co-operative movement and publish them.

b. Prepare or cause to be prepared standard states for tu various types of co-operatives.

c. Make contacts nationally or internationally among all types of public and private agencies, organizations, associations and persons on the subjects related to co-operative movement, legislation and applications, and express its opinion on these subjects either directly or on request.

d. Convene academic meetings and arrange co-operative weeks, festivals and general co-operative conventions.

e. Conduct lectures, courses, seminars and general knowledge competitions in different parts of the country on the subject of co-operatives.

f. Join as member those international organization and associations whose objects are similar to its own.

g. Set up a library in the headquarters of the Association, closely connected with the co-operative movement concept, legislation and application and composed of books, periodicals and brochures in Turkish and foreign languages.

h. Participate in the conventions of international co-operative organizations, attend conferences to be arranged by such organizations and make the Turkish co-operative movement commonly known.

j. Make endeavours to ensure that the concept and application of the co-operative movement is widely diffused, that it develops and takes root, that it is included in the curricula of vocational schools, that chairs on the co-operative movement are instituted in the universities, academies, schools and that institutes specializing in the co-operative movement are founded.

k. Support and sustain the activities and enterprises of existing co-operatives act as guide to them in every respect, and at the request of the member co-operatives in solving their management problems.

KOOPERATİFÇİLİK

Sayı : 50

EKİM - KASIM - ARALIK 1980

Tarım Kredi Kooperatiflerinin Sorunları ve Çözüm Yolları	İsmail GÜNDOĞDU
Tarım Kredi Kooperatiflerinin Sorunları ve Çözüm Yolları	Asaf ATABERK
Türkiye'de Su Ürünleri Kooperatifleri	İrfan ŞAHİN
Ekonominin Yönetimi İçin Dünya Çapında Yeni Bir Sistem	Çeviren : İ.O. TÜRKÖZ

Türk Kooperatifçilik Kurumu Tarafından
Üç Ayda Bir Yayınlanır.

Sayısı : 50,— TL.

Yazışma Adresi : Türk Kooperatifçilik Kurumu
Mithatpaşa Caddesi 38/A Yenişehir - ANKARA

Türk Kooperatifçilik Kurumu Adına Sahibi :
Feyzi HALICI

Yazı İşleri Sorumlu Müdürü
Ayhan İNAL

Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

Dizildiği ve Basıldığı Yer
ULUCAN Matbaası - ANKARA
: 17 78 18

CO-OPERATION

Number : 50

OCTOBER - NOVEMBER - DECEMBER 1980

The problems of Agricultural Credit co-operatives and their methods of solution

İsmail GÜNDOĞDU

The problems of Agricultural Credit co-operatives and their methods of solution

Asaf ATABERK

Water products co-operatives in Turkey ...

İrfan ŞAHİN

A new worldwide system in the administration of the economy

Çeviren : İ.O. TÜRKÖZ

Quarterly Published by the Turkish Co-operative Association
Correspondance Address :

Türk Kooperatifçilik Kurumu
Mithatpaşa Caddesi 38/A Yenışehir - Ankara

Proprietor on behalf of the Turkish Co-operative Association
Feyzi HALICI

Responsible Editor
Ayhan İNAL

(The opinons expressed in the articles belong to the authors)

TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ'NİN SORUNLARI ve ÇÖZÜM YOLLARI

İsmail GÜNDOĞDU(*)

Tarım Kredi Kooperatifleri sorunları ve çözüm yolları tebliğine geçmeden önce Türk Kooperatifçilik Kurumu yetkililerine 30.6.1980 - 5.7.1980 tarihleri arasında Kooperatifçilik haftasının Tekirdağ'da kutlama fırsatı vermesi dolayısıyla sorunlarımızın dile getirilmesine yardımcı olması nedeniyle huzurlarınızda teşekkür eder, tüm konuklarımıza hoş geldiniz der saygılar sunarım.

Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri; üreticilerin aralarında ekonomik menfaatlerini korumak, özellikle meslek ve geçimleriyle ilgili ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla karşılıklı yardım ilkesine dayanan ve tüzel kişiliği olan değişir ortaklı, değişir sermayeli kooperatifler olup 18.4.1972 tarihinde çıkarılarak yürürlüğe giren 1581 sayılı yasa gereği kurulan Kooperatiflerdir.

1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Birlikleri yasasında Kooperatiflerin, Birliklerin, Merkez Birliğinin amaç ve çalışma konuları şöylece saptanmıştır.

I — Kooperatifler

A Ortaklarının;

- a) Kısa ve orta vadeli ihtiyaçlarını karşılamak,
- b) Ürünlerini değerlendirmek,
- c) Müştereken yararlanabilecekleri her çeşit makina, ekipman ve tesisler edinmek,

B) Ortak ve gerektiğinde diğer üreticilerin;

- a) Üretim ve zaruri tüketim maddeleri ile üretim araçlarını toptan sağlamak,

(*) Tarım Kredi Kooperatifleri Tekirdağ Bölge Müdürü.

- b) El sanatlarını geliştirmek ve mamüllerini değerlendirmek,
 - c) Mesleki ve teknik yönden bilgilerini arttırmak, sosyal ve kültürel konularıyla ilgili faaliyetlerde bulunmak, kurslar açmak ve seminerler tertip etmek,
- C) Mevduat toplamak, bankacılık hizmetleri ve sigorta acenteliği yapmak,**

II — Bölge Birlikleri

- a) Kooperatiflerin finansman işlerini düzenlemek,
- b) Ortak ürünlerinin değerlendirilmesiyle ilgili işleri yürütmek,
- c) Gerektiğinde kooperatiflerin ihtiyaç duydukları üretim ve zaruri tüketim maddeler ile üretim araçlarını toptan sağlamak veya imâl etmek,
- d) Kooperatifleri denetlemek,
- e) Mevduat toplamak, bankacılık hizmetleri ve sigorta acenteliği yapmak,

Bölge Birlikleri görevlerini merkez birliğinin tasvibi ile il ve ya ilçe merkezlerinde kuracakları şubeleri veya görevlendirecekleri kooperatifler aracılığı ile de yürütülebilirler.

III — Merkez Birliği

- a) Kooperatif ve Bölge Birliklerinin bu kanuna ve kooperatifçilik ilkelerine uygun olarak gelişmesini sağlamak, kooperatifçilik ve mesleki eğitim faaliyetlerinde bulunmak,
- b) Kooperatif ve Bölge Birlikleri finansman kaynakları temin etmek ve bunların geliştirilmesi için her türlü tedbirleri almak, kredi işlerinin düzenle yürütülmesini sağlamak,
- c) Kooperatif ve Bölge Birliklerinin üretim ve zaruri tüketim maddeleri ile üretim araçlarını toptan sağlamak, imâl etmek ve ortak ürünlerinin değerlendirilmesi ile ilgili faaliyetleri rasyonel bir şekilde düzenlemek ve bu konularda her türlü teşebbüse girişmek veya iştirak etmek ve gerekli tesisleri kurmak, faaliyet konusuna giren hususlarda ithalat ve ihracat yapmak,
- ç) Kooperatif ve Bölge Birliklerinin görev ve çalışma konularının düzenle yürütülmesini sağlamak üzere genel uygulama esaslarını tespit etmek,

- d) Kooperatif ve Bölge Birliklerini denetlemek,
 e) Kooperatiflerle, Bölge ve Merkez Birliklerinin personel politikasını tespit etmek ve yürütmek,
 f) Kooperatif ve Bölge Birliklerinin kuruluşuna karar vermek ve kuruluş merkezini ve çalışma alanını tespit etmek,
 g) Kooperatif ve Bölge Birliklerinin finansman ihtiyaçlarını karşılamak üzere tahvil çıkarmak,
 h) Hükümetçe görevlendirildiğinde, Devlet Destekleme alımları ile ilgili faaliyetleri yürütmek,
 i) Kooperatiflerin ve Bölge Birliklerinin toplayacakları mevduatın kullanılma şekil ve şartları ile bu konudaki üst kuruluşlarla olan bağlantıları gösteren yönetmeliği hazırlayarak Ticaret Bakanlığına sunmak,

ii) Birlik ve Kooperatiflerce sağlanan kredi, araç ve gereçlerin kullanım şekil ve şartları ile amaca uygun olarak kullanıldığının kontrolünü gösteren bir yönetmelik hazırlamak,

Merkez ve Bölge Birlikleri ile kooperatifler, kredi ihtiyaçlarını da karşılamak üzere, banka ve sigorta şirketi kurabilir veya bu gibi kuruluşlara iştirak edebilir.

Tarım Kredi Kooperatiflerinin sorunları ve çözüm yollarına geçmeden önce; teşkilâtımızın tanıtılması açısından bazı bilgileri vermek istiyorum.

Türkiye'deki Tarım Kredi Kooperatiflerinin dağıtım ve olanakları aşağıdaki gibidir.

1978 yılı itibariyle :	
Ortak sayısı	: 1.350.419
Ortak ailelerinin teşkil ettiği nüfus sayısı	: 10.500.000
İş bölgesi olarak köy sayısı	: 20.959
Kooperatif sayısı	: 2230
Bölge Birliği adedi	: 16
Personel	: 5250
Hizmet binası	: 1700
Depo kapasitesi	: 523.000 ton
Depo adedi	: 1754
Gayrimenkullerin değeri	: 147.633.826
Yüklenilen sermaye	: 1.107.794.281
Tahsil edilmiş sermaye	: 910.361.644
Özkaynak ve bağışlar	: 497.522.857
Yedek Akçe	: 642.189.693

Tarım Kredi Kooperatifleri I. Bölge Birliğinin 1979 yıl sonu itibariyle rakamlarla durumu ise şöyledir :

I — Kâr - zarar ve özvarlıklar durumu :

Bölge Birliği

1979 yılı net kârı	5.361.201
1979 yılı öz varlıkları	
a) Tahsil edilmiş sermayesi	18.968.600
b) Özkaynağı	2.569.995
c) Yedek akçesi	1.798.997
Toplam	23.337.592

Tarım Kredi Kooperatifleri

1979 yılı kâr toplamı	: 25.542.459
1979 yılı zarar toplamı	: 6.138.844
1979 yılı net kârı	: 19.403.615
1979 yılı özvarlıkları	
a) Tahsil edilmiş sermaye	107.015.378
b) Özkaynak	225.611.390
c) Yedek akçe	68.293.249
Toplam	400.920.017

II — Bağlı kooperatifler ve ortak sayısı

Tekirdağ ilinde	45
Kırklareli ilinde	30
Edirne ilinde	30
İstanbul ili Trakya kesimi	12
Çanakkale ili Trakya kesimi	14
Toplam	121

Tarım Kredi Kooperatifi faal bir şekilde mevcuttur. Bu kooperatiflere faaliyet merkezleri de olmak üzere toplam 906 köy bağlı olup, 76470 faal ortağı mevcuttur.

III — Tesis ve işletmeleri

Hizmet binası adedi	: 111
Depo kapasitesi	: 58600 ton
Lojman adedi	: Memur 150, Müfettiş 62
Akaryakıt istasyonu	: 3
40 ton çekerli kantar	: 21
Un değirmeni	: 1

IV — 1979 yılı plâsman miktarları

Cevirme Gen. İht. plâsmanı	: 298.000.000
» Gübre	: 406.899.500
» Tohumluk	: 18.823.000
Donatma plâsmanı	: 210.050.000
Kontrollü Zirai Kalkınma K.	: 11.361.240
Toplam	: 945.361.740

V — Personel Durumu

Yetişmiş personel miktarı	: 203
Stajyer memur miktarı	: 65
Hizmetli sayısı miktarı	: 110
Toplam	: 378

Yetişmiş personel içinden tamamına yakın bir kısmı 3-6'şar aylık meslekî kurslardan, bir kısmı da 1-1,5 aylık meslekî kurslardan geçirilmişlerdir.

VI — 1979 yılı satıcılık işleri faaliyetleri**a) Tarımsal araç-gereç satışları :**

Çeşitli tip ve çapta atomizer ve pülverizatör	465 adet
Çeşitli tip ve çapta diskaro	661 adet
Traktör yağ, mazot ve hava filtreleri	68512 adet
Çeşitli çapta savurmalı harman makinası	31 adet
Lâstik şişirme işlemi için kullanılan hava komresör	518 adet
Kültivatör ve rotavatör	596 adet
Kombine hububat ve ayçiçeği ekim, mibzerleri	623 adet
Çeşitli güç ve tipte motopomp, pompa, dalgıç ve sant.	1802 adet
Çeşitli çapta motorlu testere	167 adet
Çeşitli tip ve çapta taraktör pulluğu	253 adet
Çeşitli tonajda seyyar ve sabit akaryakıt tankı	227 adet
480 ve 640 model FIAT traktörü	24 adet
Traktör ve diğer zirai araç yedek parçaları	14965 adet
Yayık makinası	18 adet
Toprak tesfiye küreği ve traktör kepçesi	370 adet
Gübre tevzi makinası	1067 adet
Merdane	39 adet
Yükleme ve boşaltma işleminde kullanılan kaldıraç	43 adet
Traktör taşıma sepeti	62 adet
Çeşitli çapta taraktör tırımı	459 adet
Sulama ve yağmurlama işlemleri için eksemeleri ile birlikte boru	144890 m.

Kazma, kürek, torpah, çapa vesair gibi çeşitli alet 101963 adet

b) Tarımsal girdi satışları :

Kimyevi gübre	232898 ton
Her çeşit fenni yem	20000 ton
Ekstraksiyon ayçiçeği küspesi	70 ton
Zirai mücadele ilaçları	302 ton
Madeni yağlar	346 ton
Akaryakıt	1924 ton
Tohumluk buğday	457 ton
Taraktör ve römork lâstiği	229 adet
Çeşitli ebatta BEZ ve PVC li branda	1953 adet
Akümülatör	442 adet
Kepek, razmal ve bonkalit	200 ton
Çeşitli tarımsal girdiler	7881 adet

c) Tüketim maddeleri satışları :

Buzdolabı, termosifon gibi dayanıklı ev eşyaları	248 adet
Halı, battaniye, yolluk	3236 adet
Likit ve margarin nebati yağlar	266 ton
Kristal ve küp şeker	87 ton
Sabun, deterjan gibi temizlik maddeleri	11 ton
Çimento	124 ton

d) Pazarlama çalışmaları :

buğday 1188 ton 420 kuruş taban fayattan alınmış, 712 kuruşa pazarlanmış, 80 kuruşluk taban fiyat farkından başka ürün teslim eden ortaklara kilo başına 60 kuruşluk daha teşvik primi verilmiştir

Ayçiçeği 1706 ton Herhangi bir prim ya da risk kesintisi yapılmadan 16 lira taban fayattan alınmış, 35 liraya pazarlanmıştır. Pazarlama işlemi bittikten sonra ürün teslim eden ortaklara buğdayda olduğu gibi prim verilmesi düşünülmektedir.

a, b ve c maddelerinde belirtilen satıcılık işlerinden 1979 yılında 53.308.608.— lira komisyon elde edilmiş, bu miktarın 10.112.596.— lirası mevcut mevzuatlar esaslarına göre çalışan personele teşvik primi olarak dağıtılmıştır.

1 — Finansman sorunu

a) 1581 Sayılı yasanın 11. maddesine göre kooperatiflerle, Böl-

ge ve Merkez Birliklerinin kredi ihtiyaçları esas itibariyle T.C. Ziraat Bankası ve 3. maddeye göre kurulacak Bankaca karşılanır hükümü ışığı altında yabancı finansman kaynağı olarak Ziraat Bankası ön planda yer almaktadır.

Kooperatiflerin özkaynakları bugünün koşullarına göre yeterli seviyede bulunmadığından finansman tedariki yönünden miktar olarak zayıf kalmaktadır. T.C. Merkez Bankasının Tarım Kredi Kooperatiflerine uyguladığı kredi politikası yeniden ve acele olarak düzenlenmeli plâsman ve kredi limitleri konuları gerçekçi, gerekli ölçülere göre yeniden tespit edilmelidir.

Merkez Birliği Genel Müdürlüğünün faaliyete geçtiği 8 Nisan 1977 tarihinden bu yana finansman konusunda ilgili banka ile herhangi bir anlaşma yapmadığından plâsman kullanımı yönünden Birlik ve Kooperatifler güç duruma düşmüşlerdir.

Cari mevzuata göre plâsman tedariki kooperatiflerce şu şekilde yapılmaktadır :

Birim kooperatifler önceden ihtiyaç duyulan plâsmanın hangi konuda ve ne kadar kullanılacağını belirten Yönetim Kurulu Kararı almakta ve ortak sayısı, ikrazat miktarı, tahsilât miktarı, vadesi geçen alacak miktarı, sermaye, özkaynak miktarını belirten bir cedvelle birlikte Ziraat Bankası Şubelerine verilmekte şubeler de uygun gördükleri takdirde kooperatiflerin bu taleplerini Genel Müdürlüklerine iletmektedirler.

Ancak, tahsis olunan plâsmanın ne şekilde kullanılacağı insiyatifi tekrar banka şubesine bırakılmaktadır.

Yönetim Kurullarınca tespit edilen plâsman ihtiyaçları şubelerce Genel Müdürlüklerine tam olarak intikal ettirilse bile, bu güne kadar ihtiyacının tamamının karşılanması şöyle dursun 1/3ü'nün dahi karşılanmadığı bugüne kadar ki tatbikatlardan gözlenmiş bulunmaktadır .

Bir tarafta kooperatiflerin ortaklarına hizmet götürme aşkı, diğer tarafta bu hizmeti götürecek yeteri kadar plâsmanı olmamasıyla karşı karşıya kalınması, kooperatiflerin biran önce finansman bağımsızlıklarına kavuşması gereği de ortaya çıkarmaktadır.

Bölge Birlikleri idarecileri olarak; finansman bankasıyla olan ilişkilerinden üst düzeyde tutulması için gerekli çaba sarf edilmekle birlikte, bazı şubelerin olumsuz tutum ve davranışları ilişkilerimizi

zedelemektedir. Hatta bazı T.C. Ziraat Bankası şubelerince fazla iş yapan kooperatif Müdürlerine niçin bu kadar plâsman kullanıyorsunuz şeklinde soru yöneltilmekten kaçınılmakta, kendi değer yargı ölçüleri içersinde o kooperatif Müdürü ile ilgili olarak Müfettiş getirtileceği tehdidinde dahi bulunulmaktadır.

Ayrıca T.C. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğünce Bölge Birliğimize bağlı birim kooperatiflere tahsis edilen plâsman miktarı bildirilmediğinden atıl plâsman kalmasına neden olmaktadır.

T.C. Ziraat Bankası Şube Müdürlüklerinde kendilerine finansman yönünden bağlı olan kooperatifler arasında plâsman aktarılması yetkileri olmasına rağmen bu yetkiyi kullanmaktan imtina ettiklerinden atıl kalan plâsman miktarının arttırılmasına sebep olmaktadır.

Öte yandan, T.C. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğünün son çıkarmış olduğu 4849 sayılı genelge Tarım Kredi Kooperatiflerinin araç-gereç ve diğer tarımsal girdilerin satışlarını engelleyici maddelerle dolu bulunmaktadır.

Hiç olmazsa, ilâç, yem gibi girdilerin satışlarında bu uygulamanın derhal kaldırılmasını istemekteyiz.

Tarım Kredi Kooperatiflerinin finansmanı T.C. Ziraat Bankasına bırakılmamalı doğrudan Merkez Bankasınca finanse edilip edilmeyeceği konusu derhal sonuçlandırılmalıdır.

T.C. Ziraat Bankasınca finansesi devam edecek ise; tarım girdi fiyatlarının çok artmış olması nedeniyle plâsmanların % 100'ün üstünde arttırılması gerçekleştirilmelidir.

Tarım Kredi Kooperatifleri için ayrılan plâsmanlar Merkez Birliği emrine verilmeli, birim kooperatiflerin plâsmanları Bölge Birliklerince organize edilmelidir.

Hukuki yönden sağlanamayacağı ileri sürülen bu çalışma sisteminin kesinlikle gerçekleştirilebileceğine Bölge Birliği Yetkilileri olarak inanmaktayız.

Kooperatiflere tespit edilecek plâsmanlardan kullanılmayanlarının başka kooperatiflere devredilmesi veya kredi konularının değiştirilmesine Bölge Birlikleri yetkili olmalıdır.

b) Tarımsal üretimi arttırmak ve değerlendirilmek için ortaklarına ucuz kredi, tarımsal girdi, makine ve aletler sağlamak gayesi

ile kurulan Tarım Kredi Kooperatiflerinin T.C. Ziraat Bankasından temin ettikleri kredi miktarı, büyük meblağlara ulaşmış olmasına rağmen, ortakların değişen ve gelişen ihtiyaçlarına kâfi gelmemektedir. 1978 yılında ortak başına isabet eden kredi miktarı 15.000.— liradır. Bu miktarın günün şartları çerçevesinde ihtiyacı karşılayamayacağı açıktır.

Esasen yetersiz olan kredilerden küçük çaplı kooperatiflerin daha az faydalandırıldığı, kredilendirmede mali durumu iyi olan kooperatiflerin tercih edildiği görülmektedir.

c) Tarım Kredi Kooperatiflerine, Ziraat Bankası dışında hiçbir kredi müessesesi kredi açmamakta idi. Bu kurumların kooperatiflere kredi vermelerini sağlayıcı ve teşvik edici tedbirlerin alınması gerekli görüldüğünden 1163 sayılı yeni kooperatifler kanunu bu konuda şu müeyyideyi vaaz etmiştir. Madde 19 — «Her Kooperatifin iştigal mevzuuna göre kredi talepleri bankalarca, müesseselerce veya şirketlerce karşılanır»

d) Ortakların taahhüt ettikleri sermaye payının bugünkü şartlara göre düşük ve ortakların bu payları ödememe eğiliminde oluşu kooperatiflerin oto-finansman yönünden esasen sınırlı olan kaynaklarını daha da yetersiz hale getirmekte idi. Ortaklık paylarının bugünkü ihtiyaçlar dikkate alınarak yeniden tespiti gerekmektedir.

e) Son yıllarda Tarım Kredi Kooperatifleri, ortaklarına sağladığı kredilerin yanında, aynı kredi olarak gübre, yem, tohumluk, fidelik, tarımsal ilaç, araç-gereç ve tüketim maddelerinin de toptan sağlanması çalışmalarına başlamış bulunmaktadır. Kooperatiflerin faaliyetlerinin çok yönlü olmasının özellikle köyler yönünden büyük önem taşıdığı aşikârdır. Bu faaliyetlerin köyün değişen yapısına uygun olarak sağlanması hem üretimi arttırması hemde kooperatifleri cazip kılmaları bakımından büyük faydalar temin etmektedir.

2 — Yem Fabrikası

Trakya'daki Tarım Kredi Kooperatifleri ortaklarının Kooperatifler ve Bölge Birliğimiz aracılığı ile tamamı özel sektöre ait yem fabrikalarından satın aldıkları yıllık yem miktarı yaklaşık olarak 45.000 tondur. Bunun bugünkü fiyatlarla değeri ise yaklaşık 300 milyon liradır.

Özel yem fabrikaları kooperatiflere isteklerini zamanında karşılayamamakta, kalite, fiyat, ambalaj ve nakliye gibi yan masrafları fiyatları sabit tutmamakta bu yüzden büyük sıkıntı ve sızıltılara ne-

den olmaktadır. Özel fabrikaların en büyük sıkıntıları zamanında ve yeterince ham madde stoku edememeleridir. Yemin hammaddesini ortaklarımız üretmektedir. Kooperatiflerimizin ham madde toplama ve stoklama olanakları son derece müsaittir.

Bu bakımdan Bölge Birliğimizin 123 Tarım Kredi Kooperatifinin de iştirakiyle Trakya'da bir yem fabrikası kurulmasına kesin zorunluk vardır.

Konu Bölge Birliğimizce 1977 yılında ele alınmış hattâ o zamanki maliyetlere göre Birlikten ve Tarım Kredi Kooperatiflerinden yeterli sermaye kaynağı da sağlanmış ise de Tekirdağ için teşvik belgesi olmadığından akim kalmıştır.

Bu kez 1980 yılı başlarında Genel Müdürlükçe Çanakkale ili için sağlamış olduğu teşvik belgesinden yararlanılarak Çanakkale ilinin Trakya kesiminde yem fabrikası kurulması uygun görüldüğünden, buralarda arsa aranmış, Gelibolu ilçesi Bolayır kasabası sınırları içerisinde 3 kişiye ait 40 dönüm, her bakımdan uygun bir arsanın pazarlığı yapılmış, ancak, ifraz konusu ortaya çıktığından tapu işlemi tekemmül ettirilememiştir.

Ortaklarımızın ihtiyaçları olan yemin zamanında, yeterince ve kaliteli bir şekilde temin bakımından sözkonusu arsa alındığında ya da Tekirdağ Belediye sınırları içinde bulunan 16 dekarlık arsa üzerine en kısa zamanda yem fabrikası tesisi için imkân tanınmalıdır.

Bazı çevrelerce Tarım Kredi Kooperatiflerinin hizmet kooperatifi mahiyetinde olduğu iddialarına karşılık konularımızla ilgili yatırımlarla ortaya çıktığında çeşitli kesimlerin engellemeye kalkışmaları bizleri düşünceye sevketmektedir.

Bu şekilde düşünmekte olanlara kanunun bize vermiş olduğu görevleri iyi incelemelerini öneririz.

3 — Kredi limitleri :

Genel Müdürlüğümüzün 1980/259 sayılı genelgesi ile ortak kredi limitleri azami 200.000,— liraya çıkarılmış, bunun 50.000,— lirası nakti 150.000,— lirası da aynı olarak kullanılabilir. .

Tespit edilen bu sınır günün koşullarına göre çok cüzi kalmakta; bir römorkun 200.000,— ve bir mibzerin 150.000,— liraya çıktığı şu günler 200.000,— liralık limitin ne kadar düşük olduğunu kanıtlamaktadır. Ortak kredileri asgari ölçülerde limitlendirilmeli, krediler tarım ve ürün çeşidine ve birim limitlerle tespit edildiğine göre,

ortağa tespit edilecek azami kredi limitini o ortağın belgelerle ispatlayacağı tarımsal varlıkları tespit etmeli dolayısıyla üst kredi limitini kaldırılması sağlanmalıdır.

Kooperatif ortaklarının tarımsal üretime olan katkılarını geliştirebilmek için tarımsal kredi ihtiyaçlarının da tam olarak karşılanması gerekmektedir.

Kredi ihtiyaçları tam karşılanmadığı takdirde Türkiye'mizin şu az gelişmişliği yanında kullanılan az miktardaki krediler de çarur edilmeye muktedir kalmaktadır.

Ortaklarımıza kullandırılan kredi cinsleri içersinde aynı kredinin tarımsal üretime daha yönelik olduğu edindiğimiz tecrübeler sonucu saptanmış olduğundan, nakti krediden ziyade aynı krediye önem verilmesini gerekli görmekteyiz. Özellikle bazı konularda (yem, ilâç vesair gibi) kısa vadeli (2-3 aylık) çevirme kredisi kullanımı gerçekleştirilmesi için tedbir alınmalıdır.

Kredi tespitlerinde ölçü olarak kullanılmakta olan toprak ve mahsül değer baremleri gerçekçi olarak tespit edilmemektedir. Tarım girdilerindeki fiyat artışları ile toprak ve mahsül değerlerindeki artışlar anında kaale alınarak ortağın mağduriyeti derhal önlenmelidir. Toprak ve mahsül değer baremlerini Tarım Kredi Kooperatifleri kendi açısından bağımsız olarak hazırlamalıdır.

Kredilendirme düzeni ve politikasının ve kredi şartlarının yeniden ele alınması ve günün şart ve ihtiyaçlarına en uygun şekilde tesbit edilmesi gerekli olmuştur. Bununla ilgili olarak uygulanmakta olan reeskont haddinin düşürülmesi kredi maliyetinin düşmesini sağlayacak, böylece kooperatif ortaklarına daha ucuz kredi ve tarımsal girdi, araç temini mümkün olabilecektir.

4 — Gübre sorunu

Bilindiği üzere Tarım Kredi Kooperatifleri T. Zirai Donatım Kurumunun satıcılığını yapmaktadırlar. Zirai Donatım Kurumu Genel Müdürlüğü ile Genel Müdürlüğümüz arasında yapılan satıcılık anlaşması tek taraflı maddeler ihtiva ettiğinden, birim kooperatiflerimizce ortaklarımıza istenen cins ve miktarda zamanında tedarik edilememektedir.

Bugün Türkiye'de tarımsal girdilerin başında gübre yer aldığından zamanında ve yeterince tedarik edilemediği zaman ortaklarımızın haklı şikâyetlerine maruz kalmaktayız.

Yapılan bu satıcılık anlaşmasının tek taraflı olduğu defalarca ilgili mercilere iletildiği halde konunun halledilmemesi idareciler olarak bizleri güç durumda bırakmaktadır.

Ya satıcılık anlaşması adilâne bir şekilde düzenlenerek talep edilen zaman ve miktarda gübreyi ortaklarımıza sunmalıyız, ya da eskiden olduğu gibi tarafımızdan ithalinin sağlanarak ortaklarımıza gübre konusundaki hizmeti tam götürmeliyiz.

Kooperatiflerimizin zamanında ve yeterince gübre temin edememesine bir etken de banka itibar mektubudur. Söz konusu itibar mektubu kooperatiflerin plâsman miktarlarına göre verilmekte olup, Banka Şubeleri finansman konusunda da değindiğimiz üzere çeşitli nedenlerle itibar mektubunu vermemekte ya da mektup değerinde kısıtlamalar yapmaktadır. Bu nedenle T. Zirai Donatım Kurumu başta gübre olmak üzere Tarım Kredi Kooperatiflerince talep olunan her çeşit tarımsal araç-gereç ve girdiler için itibar mektubu istemekten vazgeçmelidir.

Kooperatiflerimizin gübre ile ilgili olarak bağlantı kurmaları gereken kuruluşlarla olan münasebetlerde Ziraat Odaları ile Teknik Ziraat Müdürlükleri ve Donatım Şubelerinin Tarım Bakanlığının çıkardığı genelgelere uymadıkları halde kendi kuruluşlarımız buna zorlanmaktadır. Durumun düzeltilmesi için tedbir alınması inancındayız.

Gübre fiyatlarının 4,5 misli artması nedeniyle ortaklarca kredili gübre talebi de arttığından, çiftçilerin gübre sorunu en önemli ve en acil bir konu haline gelmiştir. Ortaklarımıza yeni mali olanak yaratılmadığı takdirde önümüzdeki dönemlerde yeterli gübreyi alıp kullanamayacak, bu da tarımsal üretimin düşmesine neden olacaktır.

Tarım Kredi Kooperatiflerinin ne plâsman kaynakları ne de kendi hadleri ortaklarımızın bu acil ihtiyaçlarını karşılamaya müsait değildir. Bu itibarla, şu dönemde aşağıdaki önlemlerin alınmasını zaruri görmekteyiz.

a) T. C. Ziraat Bankası gübre plâsmanlarını acele ve büyük ölçüde arttırmalıdır.

b) Gübre plâsmanları tevziatı Bölge Birliğimize bırakılmalıdır.

c) Gübre kredilendirilmesinde ortakların kredi limitlerine bakılmamalıdır.

d) Zirai Donatım Kurumundan sonbahar sezonu için 31.12'1980 vadeli gübre verilmesi sağlanmalıdır.

e) Zirai Donatım Kurumu kendi satışları ile kooperatif satışları arasında adil davranmalıdır.

f) Kooperatiflerin gübre stoklarını daha önceden ve yeterli bir şekilde yapabilmeleri için depo kapasiteleri arttırılmalıdır.

5 — Akaryakıt sorunu :

Akaryakıt sıkıntısı çekilmeye başlandığı tarihten bu tarafa en önemli sorunlarından birisi de ortakların mazot ihtiyacını karşılamak teşkil etmektedir.

Özel acenteler, devletçe alınan bütün önlemlere rağmen çiftçilere, dolayısıyla kooperatif ortaklarına öncelik tanımak şöyle dursun hakkı olan mazotu dahi adilâne ve düzenli bir şekilde dağıtamamaktadır.

Mazotun köylerde çiftçilere dağıtılması yolundaki girişimler de, Tarım Kredi Kooperatiflerinin tevziatta devre dışı bırakılması, bu işle görevlendirilen Köy-Koop'un da düzenli bir şekilde yürütmemesi yüzünden başarılı olmamıştır.

Özellikle köylerdeki çiftçilere en adil ve en düzenli şekilde mazot dağıtımı ancak Tarım Kredi Kooperatiflerinin devreye sokulması ile mümkündür. Bu konuda Bölge Birliğimizce iki yönlü çalışma yürütülmektedir.

A—) Petrol-Ofisi Baş Bayiliği :

Ortakların ve çiftçilerin mazot ihtiyaçlarını köylerinde, ayaklarında en adil ve en düzenli şekilde sağlamak, kuyrukları ve karaborsayı önlemek için öncelikle Bölge Birliğimizin bir Petrol Ofisi Başbayiliği sağlamasını gerekli görmüş bulunuyoruz.

Bu iş için Tekirdağ'da, Belediye hudutları içinde, 1.750.000,— liraya 16.000 m² bir arsa alınmış, Belediyeden alt yapı için gerekli izin sağlanmış, Karayolları ve İl Trafik Müdürlüğünden gerekli karar ve belgeler alınarak Petrol Ofisi İstanbul Bölge Müdürlüğüne teslim edilmiştir. Petrol Ofisi Bölge Müdürlüğü de gerekli keşif ve incelemeleri yaparak uygun görmüştür. Ancak, aylardır Petrol Ofisi Genel Müdürlüğünden, gerekli onay çıkmamıştır.

Bu onayın bir an önce Genel Müdürlükten çıkmasını bekliyoruz. Başbayilik sorunumuz çözümlendiği takdirde sağlanacak yararlar :

a) Tekirdağ'da stoklama depoları kurarak bir miktar mazotun stoklanması sağlanacak,

b) Bir tanker filosu oluşturularak mazot kendi araçlarımızla taşınacaktır,

c) Köylerdeki Tarım Kredi Kooperatiflerinde bir depo ve saat tesisi kurularak Bölge Birliği araçları ile gönderilecek mazotun daha kolay ve sağlıklı dağıtımı sağlanacaktır.

B—) Tevziatta görev alma :

Yukarıda belirtilen Petrol-Ofisi Başbayiliği sorunumuz herhangi bir nedenle çözümlenemez veya çözümü uzarsa köylerde çiftçilere mazot nakli ve tevzi işi ile Tarım Kredi Kooperatiflerinin görevlendirilmesini istemekteyiz.

6 — Traktör sorunu :

Ortakların ve dolayısıyla çiftçilerimizin traktör ihtiyaçlarını, karborsaya düşmeden en düzenli ve en adil şekilde karşılayacak tek kuruluş Tarım Kredi Kooperatifleridir.

Mevcut sistemde traktör tedarik ve tevziinde daha büyük görevler verilmesini bugüne kadar beklemiş olmamıza rağmen, aynı alâkayı Devletten görememiş olmanın ezikliği içindeyiz.

Geçmişte Köy-Koop'a sağlanan olanaklar bizim örgütümüze sağlanmış olsaydı, (Romanya'dan ithal edilen traktörlerde olduğu gibi) konu fiyasko ile sonuçlanmayacaktı.

Traktör konusundaki görüşlerimizi şu şekilde özetleyebiliriz :

a) Tarım Kredi Kooperatifi ortaklarının ihtiyacı olan tüm traktörleri, aracısız olarak Tarım Kredi Kooperatifleri örgütünce sağlanmalıdır. Yeni traktör ithalâtı sözkonusu olursa bu iş bizim örgütümüze verilmelidir.

b) Türk - Fiat Traktör Fabrikasının ürettiği traktörlerin en az % 50'si zamanında Tarım Kredi Kooperatiflerine tahsis edilmeli ve ciddi bir şekilde uygulanması sağlanmalıdır.

c) Türk - Fiat Traktör Fabrikasınca 1977 yılında sıraya girmiş kooperatif ortaklarına ait traktörler en kısa zamanda gönderilmelidir.

d) T. C. Ziraat Bankası Tarım Kredi Kooperatifi ortağına traktör

konusunda açacağı kredinin borçlanma işlemini ve piâsmanını Tarım Kredi Kooperatiflerine devretmelidir.

e) Şu anda T. C. Ziraat Bankası'na traktör hissesi olarak açılan 450.000,— liralık şahıs haddi limitinin derhal 800.000,— liraya çıkarılmasının sağlanması gerekmektedir.

f) Ortaklarımızın traktör ve römork lâstığı ihtiyaçları tüm çalışmalarımıza rağmen üretici firmalardan karşılanamamış bilhassa lâstik buhranlarında ortaklarımız karaborsa piyasasına düşürülmüşlerdir.

Genel Müdürlüğümüzün üretici firmalardan mal alınması konusundaki telkinleri ışığı altında lâstik bayilerinden mal alımı yapılmamış, bu sebeple de üretici firmalar karaborsaya mal süren bayilerini desteklemişlerdir.

g) Genellikle dış sanayi üretimi traktör cins ve miktarlarının her geçen gün arttığı son zamanlarda bu traktörlerin ileride yedek parçalarının bulunup bulunamayacağı, bulunmadığı takdirde atıl bir sermaye olarak kalacağı endişesi içindeyiz.

Bugün ortaklarımızın bir çoğunun elinde çeşitli marka traktör mevcut olup, bunların yedek parçaları kooperatiflerimiz tarafından karşılanamamaktadır, zira parça çok pahalı, ihtiyaç büyük bir finans kaynakını gerektirmektedir.

7 — Ortak ürünlerinin değerlendirilmesi :

1581 sayılı Yasanın 3. maddesi ortak ürünlerinin değerlendirilmesi konusunda birim kooperatiflere, Bölge ve Merkez Birliklerine görev vermiş bulunmaktadır.

Türkiye çapındaki Tarım Kredi Kooperatiflerinin bu görevleri yapabilmeleri için ilk önceleri yapılacak işi kanımızca değerlendirilmesi gereken ürün cinsinin Bölge Birlikleri görüşü alınarak Merkez Birliğince saptanması,

Bu saptama yapıldıktan sonra da alınacak ürünün teknik özelliklerinin belirlenmesi gerekmektedir.

Ortak ürünlerinin değerlendirilmesi esnasında ihracata yönelik ürünlerle, ithal edilen ürünlere öncelik verilmesi, ihracata dayalı ürünlerin en iyi şekilde ihracı, ithale dayalı ürünlerin de iç üretim miktarının en iyi şekilde iç pazarlara arzı gerekmektedir,

Yöresel olarak süt, ayçiçeği, buğday, çeltik gibi ortak ürünlerinin kooperatiflerimiz tarafından ortaklardan alınarak kooperatiflerimizin işbirliği ile kurulacak fabrikalarda işlenmesine geçilmeli, mamül hale getirilen maddelerin iç ve dış piyasalarda arzı Birliğimiz organizatörlüğü altında yine Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından gerçekleştirilmelidir.

Bu amaçla yöremizde yetiştirilen bazı ürünlerin değerlendirilmesi konusunda ilgili kuruluşlarla işbirliği yapılmak istenmişse de bu kuruluşların bazı nedenlerle yaklaşımlarımıza olumlu cevap vermemeleri nedeniyle işbirliği sağlanamamıştır.

Örneğin : Süt Endüstrisi Kurumu süt toplama ve süt mamüllerini pazarlama gibi en önemli çalışma kollarını çeşitli nedenlerle yürütemediğinden genelde zarar etmektedir. Buna rağmen bu kuruluş adına süt toplama ve mamüllerini değerlendirme teklifimiz olumlu karşılanmamıştır.

Bölgemizin özelliği nedeniyle Ayçiçeği alımlarına hız verilmesi ve alınan ayçiçeği mahsulü bir fabrika edinene kadar fason olarak işlenip, elde edilen yağ Anadolu'daki kooperatiflerimiz kanalıyla ihtiyaç sahiplerine sunulmalıdır.

Yukarıda belirtilen önerimiz gerçekleştirilemediği takdirde geçmişte yapılan denemelerden edindiğimiz bilgilere göre Tarım Kredi Kooperatifi ortaklarına ait ayçiçeği destekleme alımlarının Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından yapılmasında devlet açısından da, çiftçi açısından da çok büyük yarar vardır.

Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatiflerinin alımları devlete çok pahalıya mal olmaktadır.

Örneğin : Her birinin aylıkları ve yan ödemeleri Tarım Kredi Kooperatifi personelinin en az 4 katı olan 24 personelli bir Yağlı Tohumlar Kooperatifi şube teşkilâtının alımını Tarım Kredi Kooperatiflerinde 4 kişilik bir kadro, ek görev olarak, yapabilmekte, fire ve zayıf açısından da daha başarılı olabilmektedir.

Bu bakımdan Trakya'da, önümüzdeki yıllarda yapılacak ayçiçeği destekleme alımlarında —hiç olmazsa köylerde— Tarım Kredi Kooperatiflerinin (Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatiflerinden tamamen ayrı olarak) direkt görevlendirilmelerini öneriyoruz.

Tarım Kredi Kooperatiflerimizin Trakya'da bu görevi başarı ile sonuçlandıracak personeli, yeterli depo, kantar, branda vs. malzemesi mevcuttur,

8 — Mevduat kabulü :

Kooperatiflerin kredi ihtiyaçlarının devamlı olarak artması karşısında yeni kaynak yaratma zorunluğu ortaya çıkmaktadır. Bu yönde Tarım Kredi Kooperatiflerinin mevduat kabul etmesini sağlayıcı hukuki tedbirler yine 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu çerçevesinde gelişmeler göstermekte anılan kanunun 3. maddesinde kooperatiflerle, Bölge ve Merkez Birliklerine mevduat toplama bankacılık hizmetleri ve sigorta acenteliği yapma görevini vermektedir.

Tarım Kredi Kooperatifleri finansman kaynağı yetersizliği nedeniyle şu anda kendilerinden bekleneni verememekte, amaçladıkları hizmetleri yerine getirememektedirler.

1581 sayılı Yasanın tatbiki konulmasından bu yana epey zaman geçmesine rağmen mevduat toplama ve bankacılık hizmetleri konusunda bugüne kadar herhangi bir gelişme görülememiştir.

Merkez Birliğimiz bu konuda girişimde bulunmuş ancak, mevduat toplama iznini alamamıştır. Mevduat toplama yetkisinin olması ciddi bir çalışma ile olanaklı olduğundan durumları ve konuları uygun olan kooperatiflerin seçilmesi ve saptanmasıyla yola çıkılarak ilgili bakanlıklar nezdindeki girişimler kısa zamanda sonuçlandırılmalıdır.

Tarım Kredi Kooperatiflerinin mevduat toplamada başarısız kalacakları yolundaki tez gerekçelerle asla bağdaştırılamaz, geçmişte Ziraat Bankası adına mevduat toplayan kooperatifler ve kooperatifçiler için sıra kendi öz kuruluşlarına gelince yapamazlar, başaramazlar demek Ziraat Bankasının korunmasını yapmaktan başka anlam taşımaz.

Ancak, mevduat toplama bankacılık hizmetlerinin önemli bir kesimini meydana getirdiğinden bu konuda uzmanlık bölümlerinin Bölge ve Merkez Birliklerinde şimdiden oluşturulması gereğine inanmaktayız.

Öte yandan mevduat toplama ve bankacılık hizmetleri ile uzmanlaşan birim kooperatiflerimiz ileride kurulacak Kooperatifler Bankasının birer şubesi olarak çalışabileceği de bir gerçektir.

9 — Dünya Bankası Konusu

T. C. Ziraat Bankasınca veya Tarımsal amaçlı diğer banka kuruluşlarca Dünya Bankasınca sağlanan yatırım kredilerinden Tarım

Kredi Kooperatiflerinin aracısız olarak yararlanma olanağı sağlanmalıdır.

Tarım Kredi Kooperatifi ortaklarına verilecek bircümle yatırım kredilerinin Tarım Kredi Kooperatifleri örgütü tarafından verilmesi sağlanmalıdır.

Bilhassa Dünya Bankasının Türk çiftçisine vermekte olduğu cins ineklerinin kooperatiflerimiz ortaklarına da birim kooperatiflerimizde de verilmesinin sağlanmasını büyük bir inanca beklemekteyiz.

10 — Kooperatif - Ortak ilişkileri

Kooperatif ortak ilişkilerinin geliştirilmesi, eğitimin geliştirilmesine bağlı bulunmaktadır. Kooperatife kayıt olan bir ortağın bir devlet müessesesine kayıtlı olduğunu, kuruluşun kendi kuruluşu olduğunu bilmediğini burada belirtmemiz gerekir. Bunun için kooperatifin nasıl bir kuruluş olduğunu, bu kuruluşun kendilerine ne gibi faydalar sağlayacağını öğretilmesi zorunludur. Çiftçi kooperatifin ancak kendisine faydalı olduğunu gördükten sonra oraya kaydını isteye isteye yaptıracaktır. Ayrıca kooperatiflere ilk giriş formalitelerinin sağlanması, ortakların kooperatiflere ilk giriş formalitelerinin de asgariye indirilmesinin sağlanması, ortakların kooperatiflere girişi idarecilerin baskısı ve sıkı çalışması ile olmamalıdır. Yeni neslin kooperatifçilik konusunda iyi yetişmelerini sağlamak için, ders programlarına şimdiden «Kooperatifçilik» dersi alınmalıdır.

Tarım Kredi Kooperatiflerinde, kooperatif ortak ilişkisinin canlı tutulması için, kooperatif ortağa hangi konuda hitap ediyorsa, o konudaki ihtiyaçlarının karşılanması veya ürünün tam olarak değerlendirilmesine bağlıdır. Bir kooperatif ortağının kredi konusundaki ihtiyacını tam olarak karşılamazsa, tabii ki ortak kooperatifi benimsemeyecek, eksik kalan kredi konusundaki ihtiyacını başka yerlerden temin için çalışacaktır. Dolayısıyla kooperatife olan bağlılığı zayıflayacaktır. Ürünü değer fiyatla satamayan iyi değerlendiremeyen bir kooperatife ortak getirip mahsulünü teslim etmek istemeyecektir. Bunları bertaraf etmek için, tarımsal kooperatiflerin kuruluş gayelerinin tam olarak gerçekleştirilmesi, kuruluş gayelerinin ortaklarına hizmet olduğunu, onlara aşılmalari gerekmektedir.

11 — Eğitim

Tüm her konuda olduğu gibi eğitimin kooperatifçiliğin gelişmesinde de büyük rolü bulunmaktadır. Türkiye'de mevcut tarımsal amaçlı kooperatiflerin başarısız olmasını kesinlikle eğitim eksikli-

ğine bağlamak mecburiyetindeyiz. Hal böyle iken Tarım Kredi Kooperatiflerinde eğitimin eksikliğini ortadan kaldırmak için çalışmalar, bu konuda çeşitli programlar yapılmakta ve tatbiki konulmakta olmasına rağmen maalesef istenilen amaca ulaşılamamaktadır.

Tarım Kredi Kooperatiflerinde eğitimi şu başlıklar altında incelenmesi gerekmektedir.

Yönetim ve Denetim Kurulu Üyelerinin eğitimi

Tarım Kredi Kooperatiflerinde Yönetim ve Denetim Kurulu üyeleri 1581 sayılı Yasa ve bunun paralelinde çıkarılan ana mukavelelerde belirtilen görevlerini tam olarak bilememektedirler. Kooperatif Müdürünün hazırlamış olduğu mevzuata uygun olsun ya da olmasının kararları imzalamaktadırlar. Kötü niyetli idarecilerin yöneticilerin bu bilgisizliğinden istifade ederek gerek kooperatifi ve gerekse kendilerini büyük zarara sokmakta kooperatifin yöredeki saygınlığı ile fonksiyonunu büyük tahribata yol açmaktadır. Meydana gelen aksaklıkların ortadan kaldırılabilmesi kooperatif çalışmalarının daha verimli bir hale getirilmesi için Yönetim ve Kontrol Kurulu üyelerinin mevzuat açısından teçhiz edilmeleri gerektiği inancındayız. Bölge Birliğimizce kooperatif genelkurullarında bu boşluğun ortadan kaldırılması için çalışmalar yapılmış ancak, istenilen düzeye çıkılmadığı müşahade edildiğinden önümüzdeki günlerde bu yönde gerekli boşluğun doldurulması için çalışmalar yapılacaktır..

Personel Eğitimi

Tarım Kredi Kooperatiflerinde çalışanların mesleki bir kooperatifçilik okullarından mezun olmadığı bilinen bir gerçektir. Üst örgütlerin kurulduğu günden bu yana personel eğitiminde büyük bir boşluk meydana gelmiştir. Kooperatif memurlarının eğitimi Merkez Birliği Genel Müdürlüğüne derhal ele alınmalı, belli bir program dahilinde bilhassa son üç yıl içinde alınan lise mezunu kooperatifçi arkadaşların yetiştirilmesi gerçekleştirilmelidir. Bölge Birliği olarak 1979 yılında Bölgesel Kurs açılmış ve bir ay süreli olan bu kursta 35 arkadaşımız eğitilmiştir. 1980 yılında da aynı kursun düzenlenmesi düşünülmüş ise de; kursiyerler için yatacak yer, eğitim için yeterli hoca temin edilememesi gibi imkânsızlıklarla şimdilik vazgeçilmiştir.

İleride bu durumun gerçekleştirilmesi için gerekli önlemler alınacaktır.

Ortakların Eğitimi

Kooperatif ortaklarına dönük eğitim faaliyetlerinde ortakların kooperatif organlarında etkili olmalarını sağlayıcı ve temel ekonomik konularda bilinçlenmelerine katkıda bulunucu programlar hazırlanarak tatbiki konulmalıdır.

Tarım Kredi Kooperatiflerinde kooperatif Müdür veya Muhasebecileri gerektiğinde bir tarım uzmanı gibi çeşitli tarımsal faaliyetlerde yol gösterici olarak çalışmakta ise de; ihtisası dışında olması nedeniyle bu çalışmalarını kısırlı kalmaktadır. Bu itibarla; Tarım Kredi Kooperatifleri ile Teknik Ziraat, Ziraî Mücadele, Veteriner, Toprak-Su gibi tarımsal kuruluşlar işbirliği içinde olmalı, ortaklar tarımsal açıdan gerek köy kahvelerinde sohbetler şeklinde ve gerekse köyde köy odası, okul, kooperatif salonu gibi mevcut imkânlardan yararlanılarak bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır.

Temel Eğitim

Sevki ve idarede personelin etkin rolünün olması nedeniyle Türkiye'de bilinçli kooperatif personeline ihtiyaç duyulmaktadır. Gerek ortakların gerekse kooperatifçilerin tam olarak yetişmesi için ilkokullardan itibaren tüm okullara özel kooperatifçilik kursları konmalı, kooperatiflere vasıflı personel yetiştirmek üzere devletçe kooperatif lise, kolej ve enstitüleri açılmalıdır.

12 — Tedarik ve Satılma

Tarım Kredi Kooperatiflerinde ortakların ihtiyaç duydukları tarımsal araç ve gereçlerin tamamına yakın bir kısmı özel firmaların imâl ettiği mamüllerden karşılandığı bilinen bir husustur.

Bir kısım ihtiyaçları da Tarım Kredi Kooperatifleri Yardımlaşma Birliği Vakfı imalâtlarından karşılanmakta ise de; Vakıf imalâtlarının çeşit ve miktarları ortak ihtiyaçlarına cevap verememektedir.

Bu nedenle; Merkez Birliği Genel Müdürlüğünce birim kooperatiflerle çeşitli firmaları karşı karşıya bırakmaktansa toptan temini cihetine gitmeli, kooperatif firma sürtüşmesini ortadan kaldırmalı dolayısıyla toptan mübayaanın avantajları olan ucuz mal temini sağlanmalıdır.

Ayrıca, ithal yoluyla temin edilen zirai araç-gereç ve diğer tarımsal girdiler Genel Müdürlüğümüzce getirtilip talepçi kooperatiflere tevzii edildiği takdirde hem ithalâtçı kârı Merkez Birliğine

kalacak hem de daha ucuza mal temin edilmiş olacaktır görüşündeyiz.

Öte yandan, Tarım Kredi Kooperatifleri camiası olarak bir plân ve program dahilinde tarımsal araç-gereç imalatına geçilmeli ve ana bakım atelyeleri kurulmalıdır. Araç-gereç tedariki konusunda satıcılık anlaşması yapılan firmalarla yeniden temasa geçilmeli, bundan sonraki muhtemel fiyat artışları konusunda önleyici tedbirler alınmalıdır.

Ortakların yöresel firmalardan talep ettikleri araç ve gereçlerin temini açısından daticılık anlaşmaları ile ilgili olarak Bölge Birliklerine müstakilen yetki verilmeli ya da yetkileri genişletilmelidir.

Tarım Kredi Kooperatiflerinin Devletten beklediği diğer hususlar

a) Devlet bu kesime düşük faizli kredi temin etmelidir.

b) 1163 sayılı Kanuna göre kurulmuş kooperatiflerin yaptıkları yatırımlarda devletin tanıdığı hibelerin Tarım Kredi Kooperatiflerine de tanınmasının sağlanması, sağlanamadığı takdirde 1581 sayılı Yasa bu yönde bir madde ilâve edilmesi gerçekleştirilmelidir.

c) 1581 sayılı Kanunun 19. maddesinin (B) bendinin (a) paragrafında Tarım Kredi Kooperatifleri, Bölge ve Merkez Birlikleri : (Korum gider, gayrimenkûl kıymet artışı, intikal ve diğer vergilerden, masraf, vergi, resim harçlardan).

muaf olduğu kesin hükme bağlandığı halde, 1581 sayılı Kanunun finansman kanunundan sonra çıkması nedeni ile o kanundaki intikal ve kıymet artışından muaf tutulanlar cetvelinde yer almaması Maliye Bakanlığınca da mahalli defterdarlıklara bu konuda tebliğ gönderilmesi yüzünden bir kısım vergi daireeleri bu muafiyet hakkını tanımamakta, Tarım Kredi Kooperatiflerinin ve Bölge Birliklerinin, iş konuları ile ilgili arsa, bina gibi gayrimenkûl alımında zorluk çekilmektedir.

Maliye Bakanlığının konu ile ilgili acele bir tebliğ hazırlayarak Defterdarlıklara göndermesi sağlanmalıdır.

d) Kooperatiflerin demirbaş eşya alımlarında D. M. Ofisinden yararlanması sağlanmalıdır.

e) Devlet kooperatif sektörüne her konuda desteği sağlarken müdahaleci olmamaya ayrıca özen göstermelidir.

f) Türkiye'de mevcut tarımsal kooperatif enflasyonuna son verilmesi için Devletçe acil tedbirler alınmalı, ülkemizde 1163 sayılı kooperatifler, 2334 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu yeniden gözden geçirilmeli, aynı yörede çeşitli tarımsal kooperatiflerin kurulması önlenerek, kaynak israfı ortadan kaldırılmalıdır.

Anılan kooperatiflerin çalışma konuları hemen hemen aynı olmasına rağmen Köy Kalkınma Kooperatifinin Tarım Kredi Kooperatiflerinin yaptığı faaliyetten, Tarım Kredi Kooperatifinin Tarım Satış Kooperatiflerinin faaliyetinden habersiz olması hizmetin o yöreye tam olarak gitmesini engellemekte ve hattâ her üç kooperatifin hizmeti belli bir veya birkaç noktada yığılmakta ve dolayısıyla yaygınlaşmamakta, üretici hangi kooperatife ortak olacağı sorusu ile karşı karşıya kalmaktadır.

Ayrıca aynı amaçlarla kurulan kooperatifler birleştirilerek tek çatı altında örgütlenmelerinin sağlanmasından sonra, aralarında organizasyonu temin edici federasyon ve konfederasyonlar kurulmalıdır.

g) Devletçe kooperatiflere zirai sigortada yardım yapılmalıdır. Örneğin: ortak ürünlerinin sigortalanması yanında, kendisine sağlanacak sosyal güvencede Tarım Kredi Kooperatifine ortak olması keyfiyetinden yararlandırılmalı sigorta primlerinde sübvansiyon yapılmalıdır.

h) Ortakların ihtiyaçlarına sunulmak üzere; Tarım Satış Kooperatifleri, Edirne Birlik Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifleri, Unilever A.Ş., Şeker Fabrikaları A.Ş., Toprak Mahsulleri Ofisi, Tekel, Çimento Sanayi, Demir-Çelik Sanayi mamüllerinden Tarım Kredi Kooperatiflerine devletçe tahsis yapılmalıdır.

i) Başka ülkelerdeki kooperatif kuruluşlarıyla yapılacak ticari anlaşmalarda Tarım Kredi Kooperatiflerine öncelikle görev verilmiştir.

j) Tarım Kredi Kooperatiflerinin dış memleketlerdeki büyük kooperatif kuruluşlarından kredi sağlanması olanaklarından faydalandırılmalıdır.

Sözlerime 1581 sayılı Yasada bulunan Genel Müdürün Devletçe atanması, Yönetim Kurulunun görevden alınmasında kamunun etkili kılınması gibi antidemokratik maddelerin tadil edilmesi ve Anayasanın 51. maddesinin acilen ve ciddi bir şekilde işlerliğe konması dileğiyle bitirirken, saygılar sunarım.

TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ'NİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM YOLLARI

Asaf ATABERK(*)

Sayın Başkan, değerli kooperatifçi arkadaşlarım;

Tarım Kredi Kooperatiflerinin sorunlarını dile getirme imkânını bana veren sayın ilgililere teşekkür ederim.

Türkiye'de kooperatifçilik hareketinin yeterince gelişmediği bir gerçektir. Tarım Kredi Kooperatiflerinin sorunları da bunun içinde yatmaktadır. Tarım Kredinin tarihi 1863 yılına dayanmaktadır. Bu övünülecek bir tarih olmakla birlikte, gelişme yönünden aynı şeyi söylemek mümkün bulunmamaktadır. Tarım Kredi Kooperatiflerinin tarihî oluşumu ve gelişimi üzerine bir başka ülke ile karşılaştırma yapacak olursak, Fransa'da ilk tarım kredi sandığı (kooperatifi)nin, Türkiye'den daha sonra, 1885 yılında kurulmasına karşılık, kuruluşundan kısa bir müddet sonra 1899 yılında Bölge Birliklerini, 1920 yılında da Milli Birliklerini kurduklarını görmekteyiz. Oysa Tarım Kredi Kooperatifleri Bölge Birliklerini ancak 1975 yılında kurabilmiş, 1976 yılında faaliyete geçirmiş, Merkez Birliklerini de 1977 yılında gerçekleştirebilmişlerdir. Bu da kolay olmamıştır. Çok büyük engellerle karşılaşmışlardır.

T.C. Ziraat Bankasının koruması altında Tarım Kredi Kooperatifler gerçekten bir çok ilerlemeler kaydetmiştir. Taban iyi oluşmuş, bir muhasebe sistemine kavuşmuş, disiplinli, eğitimden geçmiş bir personel kadrosu oluşturulmuş, sermayesi, özkaynakları gelişmiş, değerleri milyarlarca varan depo, hizmet binası ve demirbaşlara sahip olunmuştur. Fakat öyle bir noktaya gelinmiş ki, gelişmesi durmuş çoğu zarar eden kuruluşlar haline gelmeye başlamışlardır. Artık sadece kredi dağıtmakla bu kooperatiflerin yaşamalarının mümkün olamayacağı anlaşılmış, T.C. Ziraat Bankasına bağlı oldu-

(*) Tarım Kredi Kooperatifleri Antalya Bölge Müdürü

ğu sıralarda zaman zaman sahip olduğu çok iyi idarecilerin ileri görüşleri sayesinde birer tedarik kooperatifi haline getirilerek hem ortaklarına yeni hizmetler götürme hem de yeni gelir kaynakları sağlama imkânı yaratılmıştır.

Bununla beraber, bütün bu çabalar yeterli olmamıştır. T.C. Ziraat Bankası, esasen kendisi çok büyük görevlere sahipti. Kendi işinin arasında tamamen değişik bir konuyla, kooperatifçilikle uğraşması artık imkânsızdı.

Bankanın Tarım Kredi Kooperatiflerinin her türlü faaliyetine müdahalesi onun demokratik bir kooperatif olmadığı eleştirisine maruz kalmasına sebep oluyordu. Artık herkes Ziraat Bankasının, yeter derecede koruduğu bu kuruluşu serbest bırakmasını, kendi kendini yönetmesine imkân vermesini istiyordu.

Ne var ki, birçok kimse korkuyordu. Birlikler kurulursa siyaset karışır, Tarım Satış Kooperatiflerine döner diyorlardı. Hattâ bazıları Bölge ve Merkez Birliklerinin masraflarını kooperatifler karşılamaz, sahip oldukları varlıkları iki yıl içinde tüketir inancına sahiptirler.

Bunları şunun için anlatıyorum : Tarım Kredi Kooperatifleri yeni oluşumu içinde hangi aşamalardan geçmiştir, ne gibi sorunlarla karşılaşmıştır, bilinsin istiyorum. Yapılan eleştiriler, bugün bilinen durumla kıyaslanarak haklı olup olmadığı anlaşılabilir.

Birlikler kurulalı iki değil dört yıl olmuştur. Kooperatiflerin varlıklarını tüketmemişler aksine, hem kendileri milyonlarca kâr etmişler, hem de kooperatiflerin kârlarının artmasına yardımcı olmuşlardır.

KALKINMADA KOOPERATİFLERİN ÖNEMİ

Devletin ekonomik işlere karışma derecesine göre değişik modeller, değişik kalkınma yöntemleri mevcuttur, diyen Fransa Danıştay Üyesi ve Yüksek Kooperatifçilik Konseyi Üyesi André Hirschfeld'in Gelişmekte olan ülkelere önerilerine bir göz atalım :

Gelişmekte olan ülkelerde seçilen yöntem ne olursa olsun, endüstrileşmiş ülkelerle aralarındaki büyük açığı kapatabilmek için tarım reformları ile birlikte ekonomide planlama büyük önem taşır.

Planlamada, ülke ekonomisinin bütün branşlarının güçlendirilmesi ekonomik ve toplumsal kalkınmanın yönetilmesini sağlayacak kadronun oluşturulması başlıca iki amaçtır.

Planlamanın başarıya ulaşması için fertlerin desteğini kazanması zorunludur. Diğer taraftan planın iyi bir pazarlama ve satış düzeni getirmesi şarttır.

Az gelişmiş ülkelerde ürün pazarlama sistemleri genellikle üreticilerin yeterli bir fiyat sağlamalarına engel olmaktadır. Buna karşılık Kooperatifler ise üreticiye ürünlerini en uygun değerden satma imkânını vermektedir. Öte yandan, kooperatiflerin piramit yapısı içinde bölgesel düzeyde ikinci ve ulusal düzeyde üçüncü örgütlerin gerçekleştirilmesi üreticinin ekonomiye her düzeyde girebilmesini ve ürünlerin üreticiden doğrudan doğruya tüketiciye ulaşabilmesini sağlamaktadır..

Kooperatifler ayrıca, üreticinin ihtiyaç duyduğu üretim ve tüketim mallarını normal fiyatlarla edinebilmesine yararlı olmaktadır.

Tarım araç ve gereçlerinin ortaklaşa kullanılabilmesi, zararlılara karşı topluca kimyasal bir savaş açılabilmesi, böylece parasal nedenlerle teker teker alınamayan araç ve gereçleri elde etme kolaylıklarını getiren kooperatifler ve kooperatifçilik, gerekli kredilerin uygun ödeme şartları ve düşük faizle bulunması bakımından büyük değer taşımaktadır.

Özetlersek, Fransız Kooperatifçinin az gelişmiş ülkelerin kalkınması için önerdiği kooperatif türünün yapacağı işler şunlar :

- a) İyi bir fiyat elde etmek için ürünlerin kooperatifler kanalıyla pazarlanması,
- b) Makina parklarının oluşturulması,
- c) Düşük faizle kredi sağlanması,
- d) Ortaklarına ucuz üretim ve tüketim malları temin etmesi.

Diğer taraftan, 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununun amaç ve çalışma konuları bölümüne bakacak olursak, yukarıdaki konularla ilgili olarak şu hükümlerin bulunduğunu görmekteyiz :

- a) Kooperatifler ortaklarının kısa ve orta vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılamak,
- b) Ortak ürünlerini değerlendirmek,
- c) Müştereken yararlanabilecekleri her çeşit makina, ekipman ve tesisleri edinmek,

d) Ortak ve gerektiğinde diğer üreticilerin, üretim ve zaruri tüketim maddeleri ile üretim araçlarını toptan sağlamak.

Görüldüğü üzere 1581 sayılı kanunda da aynı öneriler getirilmiş. Ötedenberi söz konusu tenkit edilir. Elbetteki tenkit edilecek tarafları vardır. Ancak önemli olan yıkıcı olmak değil, yapıcı olmaktır. Kanun Türk Kooperatifçiliğe birşeyler getiriyormu? Bu kanuna dayanarak geliştirilen kooperatiflerle Türk ekonomisinin canlandırılması sağlanamaz mı? Görülüyorki André Hirschfeld'in az gelişmiş ülkeler için önerdiği kooperatif türünün yaptığı işleri 1581 sayılı kanuna göre kurulan Tarım Kredi Kooperatifleride yapacaktır.

Bu husus bir gerçeği bize bir defa daha gösteriyor : Tarım Kredi Kooperatiflerinin neler yapabileceklerini herkese çok iyi bir şekilde anlatmak gerekmektedir. İşte en başta gelen sorununuz bu : (TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİNİ TANITMAK)

Günümüzde, yalnız tarımla kalkınmamızın mümkün olamadığı, tarımda elde olunan değer fazlasının sanayi kesimine aktarılması ve sanayi ile tarımın iki dişli gibi birbirlerini kavrayarak kalkınma çarkını döndürmeleri gerektiği artık herkes tarafından kabul edilmektedir.

Tarımsal değer fazlasının çeşitli şekillerde yatırıma dönüştürülmesi mümkündür. Fakat, bunun en ideal şekli, bizatihi tarımsal değer fazlasına sahip bulunan çiftçinin bu fazlalığı değerlendirmesidir. Yalnız bunun da mahzudu çiftçinin elindeki bu imkânı gayrimenkul gibi verimsiz bir alana yatırmasıdır. Bu birikimin, değer fazlasını yatırımcıların girişimlerine dayalı olarak tarıma girdi sağlayan sanayi kesimine aktarılması veya tarımsal ürünleri işleyen sanayi alanlarına aktarılması en iyi şekilde ancak kooperatifler kanalıyla mümkündür. Böylece Kooperatifler bir taraftan tarımsal üretimin artırılmasına çalışırken, diğer taraftan tarıma yatırımlar yaparak sınırlı üretimin artırılmasını sağlamış olacaktır.

1851 sayılı kanun bu imkânı vermektedir. Yeterki ortaklar ve yöneticiler bu imkândan yararlanmanın yollarını bilsinler. Kanun hiçbir sınırlama getirmemiştir. Bilakis çok geniş tutulmuştur.

Herzaman için, kooperatifler ortak ürünlerini toplayarak çeşitli işlemlerden geçirmek ve en iyi para ettiği zaman ve yerde pazarlamak suretiyle bir müstahsil ratı sağlamak mümkündür. Bunun bir kısmı ortağa iade edilirken kalan kısımları biriktirmek suretiyle Kooperatifçe yatırıma dönüştürülebilir.

KANUNUN DEMOKRATİK OLMAYAN HÜKÜMLERİ

Tarım Kredi Kooperatiflerinin önemli sorunlarından biri de çok eleştirilmesidir. Gerçi «Meyveli ağaç taşlanırmış!» Fakat böylesine güçlü ve böylesine imkânları olan kuruluşu öğüp iş yapmaya özendiren kimselerin bulunmaması çok üzücüdür. Kanunun eksik ve hataları taraflarının olması tabiidir. Bunlar hiçbir zaman iş yapmayı ve atılımlarda bulunmayı engelleyecek eksiklikler değildir. Bu maddeleri işletmek, buna mukabil kanunun diğer hükümlerinden yararlanarak önemli girişimlerde bulunmak mümkündür. Fakat, genellikle bunun aksi yapılmakta, demokratik olmadığı iddia edilen maddelerden fazlasıyla istifade yoluna gidilmektedir.

Kanunun 6. maddesinin ikinci paragrafı şöyle : «Ticaret Bakanlığı veya görevlendirdikleri Kuruluşlar tarafından yaptırılacak soruşturma sonucuna göre suç işledikleri veya kusurlu oldukları anlaşılan Merkez Birliği Yönetim Kurulu üyeleri ve denetçilerin görevlerine Ticaret Bakanlığınca son verilebilir.»

Şimşekleri üzerine çeken husus, burada kusurlu üyelerin de görevlerine son verilmesidir. Gerçekten çok ağır ve çok istismar edilen bir hüküm. Bu maddenin en kısa zamanda değiştirilmesi gereklidir.

Tarım Kredi Kooperatiflerinde en çok eleştirilen bir hususta Genel Müdürün Bakanlar Kurulunca atanmasıdır. Yalnız bu hüküm yüzünden Tarım Kredi Kooperatifleri demokratik kabul edilmemektedir. Bütün yönetim ve denetim kurulu üyeleri seçimle gelirler, Bakanlığın yada Devletin denetiminden başka hiçbir müdahaleye hakkı yoktur, sadece Genel Müdür Bakanlar Kurulunca atandı diye Tarım Kredi Kooperatiflerini demokratik değil diye itham etmek biraz haksızlıktır.

Bize göre, Devlet tarafından atanan Genel Müdür ile seçimle gelen yönetim kurulu üyeleri, Devletin milyarlarca parasını dağıtan, üretici için çok önemli görevler yapan Tarım Kredi Kooperatiflerinde bir denge sağlamaktadırlar. Genel Müdür Devletin temsilcisi olarak kamu menfaatlerini korumakta ve bir bakıma Devletin denetimini sağlamakta, seçimle gelen yönetim kurulu ise bir taraftan ortaklarının menfaatlerini korurken diğer taraftan politik tasarruflara direnebilmektedir. Ancak bu direnmeyi yapabilmesi için önce 6. maddenin, yönetim kurulu üyesi üzerinde baskı unsuru olan hükümün değiştirilmesi şarttır.

Türkiyenin bazı gerçeklerini kabul etmek zorundayız. Batı kooperatiflerindeki yönetici ve ortak düzeyine ulaşabilmemiz için henüz zamana ihtiyacımız vardır. Hiçbir batı ülkesinde kaldığı kooperatiflere Türkiyedeki kadar ne yardım yapılır nede imtiyaz tanınır. Batı kooperatiflerinin buna ihtiyacı da yoktur..

Tarım Kredi Kooperatifleri uygulaması bir model uygulamadır. Türk modeli. Devletin katkısı olan bir kooperatifçilik. Tarım Kredi Kooperatifleri artık Türkiyede hatta Dünyada kendini kabul ettirmiş bir vakıdır. Belki yavaş fakat, emin ve sağlam adımlarla ilerlemektedir. Hiç kimse bu olayı görmezlikten gelemez.

Nezaman Denetim Birlikleri kurulur, finansman sorunu ortadan kalkar, kooperatifler kendi kendilerine yeter duruma gelirler, ortak eğitimi tamamlanır, bilinçlenirler o zaman tamamen serbest bırakılır. Şirket gibi kendi kendilerini yönetirler. Bu gün halka açık şirketler niçin istenildiği gibi yürümüyor? Ortada bir eksiklik olduğunu kabul etmek lazım.

Bu kanunla ve bu kooperatiflerle tarımsal kalkınmayı sağlayacak çok şey yapılabilir. Yeter ki yalnız eksikliklerini görüp onu istismar etmeyelim, olanlarını araştıralım.

KOOPERATİFLER VE POLİTİKA

Son zamanlarda kooperatifler politika yapmalı mı, yapmamalı mı konusunda tartışmalar başlamıştır. Genellikle ötedenberi, kooperatiflere politika karışmadan yakınılmış, bunu önlemek amacıyla gerek 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa, gerekse Tarım Kredi Kooperatifleri anasözleşmesine hükümler konulmuştur.

Fakat bu hükümlerin de ölçülü olmasına dikkat edilmiş, sonuç olarak politikadan kaçınma mümkün olamamıştır.

1163 sayılı kanuna «Siyasi Faaliyetler Yasağı» adı altında alınan hüküm aynen şöyledir :

Madde 42 — Kooperatif toplantılarında ve kooperatif tesislerinde siyasi faaliyet gösterilmez. Kooperatif faaliyetleri siyasi maksatlarla alet edilemez.

Kooperatifler, siyasi partilerden veya onlara bağlı teşekküllerden herhangi bir suretle maddi yardım kabul edemezler, onlara maddi yardımda bulunamazlar.

İkinci fıkra hükümlerine aykırı hareket eden kooperatif kurucuları, yönetim kurulu başkan ve üyeleri ve bu fiil genel kurulda vuku bulmuşsa bunu mümkün kılan genel kurul başkanı, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Tarım Kredi Kooperatifleri Anasözleşmesine alınan hüküm ise şöyle :

Madde 28 — e) Yönetim Kuruluna herhangi bir siyasi partinin merkez taşra organlarında görevli bulunanlar, seçilmezler.

Buna karşın, kooperatifler politika yapmalı diyenler şu iddiaları ve gerçekleri ileri sürüyorlar :

«Ülkemizde özgürlükçü ve çoğulcu demokratik yönetim ilkesinin benimsenmesine, demokrasinin de halkın kendi kendini yönetmesi anlamına gelmesine karşın, halk kuruluşları olan kooperatiflerin siyasal yaşamımıza ağırlıklarını koymalarının yasaklarla engellenmiş olmasının nedenleri üzerinde artık durulmalıdır. Yasalardaki engellere karşın Kooperatiflerde politika yapılması, kooperatiflerin siyasal parti politikasına alet edilmesi engellenebilmişmidir? Hayır. Her devirde de görülmüştür ki, kooperatifler politikanın içine sokulmuştur. O halde yakın bir gelecekte bu konu üzerinde de durmak, seminer düzenlemek, tartışma açmak gerekecektir. Yasalarımızın çağdaş kooperatifçiliği engelleyen gereksiz ve biçimsel yasaklardan arındırılmalıdırlar. Kooperatifte politika yapmayı yasaklayan ama kooperatifleri politikaya alet eden çağ dışı düşünceye son verilmelidir. Özgürlükçü ve çoğulcu demokrasilerde, verdiği oylarla toplumun yönetimine katkıda bulunan ve ona yön veren bireylerin eğitilmesi, bilinçlendirilmesi demokrasinin ve toplumun geleceği ve sağlıklı yaşaması açısından çok önemlidir. Kooperatifler, ortaklarına bu bilinci vererek siyasal iktidarlar ağırlığını duyurabilir ve bu ağırlığın etkisi ile daima ileriye dönük bir kooperatifçilik siyasası uygulanabilir.» «Kooperatifçiliğin siyasal yaşamda ağırlığını duyurması Kooperatifçilik iklerine ters düşmez.» «İngitrede bir 'Co-operative Party' vardır ve bu parti İngiliz Kooperatifçilik hareketinin siyasal bir koludur ve bu parti seçimlere de katılır ve Parlemomento da 25 - 30 üyelik bir gruba ve halen iktidarda bulunan İşçi Partisi hükümetinde bakanlıklara sahiptir.»

Dikkat edilirse, politika yapılsın diyenlerle yapılmasın diyenler arasında aslında bir çok müşterek fikirler bulunmaktadır. Her iki tarafta, kooperatiflerin siyasal partilerin politikasına alet edilmesine karşıdırlar.

Biz de diyoruz ki kooperatiflerin politikaları zaten vardır. Her iki tarafın görüşleri arasında büyük farklar yoktur. Bunlar birbirleriyle çelişen değil, birbirini tamamlayan görüşlerdir.

Kooperatifi sevenlerce ve ondan yana olanlarca şu husus hiçbir zaman inkâr edilmemektedir. Politikacılar kooperatifleri emellerine alet etmemektedirler. Oysa politikacılar kooperatiflerden değil, iyi bir politika izlenirse, kooperatifler politikacılardan istifade edebilirler. Amaç da bu olmalıdır. Bugün Tarım Kredinin birçok sorunları var. Bu sorunların bir kısmının çözümü Devletin yada Hükümetin yardımına bağlı bulunmaktadır. Örneğin mevduat kabulü, kredi ve plasman tanımı, gübre sorunu v.b. Hükümetlerin ve Devletin yardımının sağlanmasında Tarım Kredinin ağırlığını koyabilmesi için sağlam, tutarlı ve ciddi bir politika izlemesi, gerektiğinde Hükümetleri ortak oyları ile tehdit etmesi şarttır.

Yoksa politika yapmak belli bir partiyi desteklemek, sadece ona yamanmak anlamında olmamalıdır. Bir partiye oy sağlamak amacıyla kooperatifler kurulamaz, yada politika yapılamaz. Ancak kendi amacı için kooperatif politika yapabilmelidir.

Ama politikacılardan kooperatifler üzerinde baskı unsuru halinde gelmesinde her zaman sakınca vardır.

PERSONELİN POLİTİKAYA İTİLMESİ

1581 sayılı kanunla genişleyen amaçlarını yavaş yavaş uygulayarak canlanmaya başlayan Tarım Kredi Kooperatifleri çökertecek bir tehlike ortaya çıkmıştır. Personelin politikaya itilmesi. İşte böyle bir politikayı hiçbir kooperatifçinin benimsememesi gerekir. Tarım Kredi kooperatifi personelini 20 yıldır tanım. Son bir kaç yılla kadar politika yapanını görmemiştim. Hele politik görüşüne göre ortaklar arasında ayırım yapanını hiç görmedim. Hatta bizim personelimiz ayırım yapmak isteyen yönetim kurullarını hep engellemişlerdir. Tarım Kredi Kooperatifleri personeli gerçekten çok iyi yetişmiştir.

Fakat, son bir kaç yıl içinde kıpırdanmalar başlamıştır. Bazı personel diğerlerini tahrik eder olmuşlardır. Siyasi görüşlerinden dolayı birbirlerini şikayet ettirmeye başlamışlardır. En kötü olanı da, dürüst çalışırken bazı memurlar çevredeki siyasal güç sahibi kişilerin çıkarlarına engel olmuşlarsa, karşı partidenmiş gibi gösterilerek başka bölgelere tayinleri için baskı yapılmaya başlanmıştır. İktidardaki parti görüşünde olan personelden bazıları bundan yararlanma yoluna gitmekte, meslektaşlarını başka yerlere tayin ettirerek yerine geçmeye uğraşmaktadırlar.

Hükümetler değıştikçe siyasal amaçlı tayinler gittikçe artan bir şekilde görülmekte, işinde gücünde, dürüst, sessiz memur geri hizmetlerde kalmakta, fırsatçı kişiler istedikleri görevleri elde edebilmektedirler.

Bir personelin bir yerden başka bir yere taşınması mesafe uzunsa onun için altından kalkamayacağı büyüklükte giderlere yol açmakta, tayin edildiği yere gitmektense istifa etmeyi yeğlemektedir. Böylece 15-20 yıllık hizmete sahip personel, tecrübeli personel, kaydedilmektedir.

Siyasal tayinler zamanla personeli, siyasal güç sahibi kişilerin etkisi altında bırakmakta, memur yozlaşmakta, her türlü tavizi vermek mecburiyetinde kalmaktadır.

Bu tip politika yapmanın kooperatifçiler, ama gerçek kooperatifçiler tarafından savunulacağına inanmıyoruz.

PERSONEL POLİTİKASI

T.C. Ziraat Bankasına bağlı bulunduğu sıralarda, Tarım Kredi Kooperatifi personelinin alınmasına ve yetiştirilmesine oldukça önem verilmiş, iyi bir personel kadrosu da oluşturulmuştur. Dene-timlerde dahi personelin eğitilmesine ağırlık verilmiştir. Ancak son on yıl içinde hiç personel alınmaması bugün büyük bir personel boşluğuna neden olmuştur. Bölge Birliklerinin kurulmasıyla faaliyetleri artan kooperatiflerin mevcut personeli yeni iş hacmini yürütmeye yetmemektedir. Diğer taraftan yeni kooperatifler kurulmakta olup, bunlara memur bulmak âdeta imkânsızlaşmıştır. Yeni personel alınmakla birlikte, bunlar henüz bir kooperatifi tek başına yönetecek duruma gelmemişlerdir. Yeni alınan bir personelin yetişmesi 1-2 yılı bulmaktadır.

Birliklere geçiş döneminde Tarım Kredi Kooperatiflerinin sağlıklı bir personel politikasına kavuşturulması mümkün olamamıştır. Bu konuda kesin prensipler alınamamıştır. Henüz yayınlanmış bir personel yönetmeliği yoktur.

PAZARLAMA SORUNU

Az gelişmiş ülkelerde kooperatiflerin ve tarım kesiminin en büyük sorunu «Pazarlama»dır. Genellikle üretimin artırılması için planlama ve yatırımlar yapılır. Pazarlamadaki aksaklıklar yatırımların meyvesini almayı engellediği gibi, iyi bir sonuca ulaşmadığını gö-

ren çiftçinin de hevesini kırar. Gerek yatırımların devam etmesi, gerekse kooperatiflere olan ilginin artması için iyi bir pazarlama şarttır. Aksi takdirde üretici bu amaçla kurulmuş kooperatiflerden kaçır.

Ülkemizde mevcut çeşitli tarımsal amaçlı kooperatiflerden bazıları üretime dönük yatırımlara ağırlık vermişlerdir. Bu tip yatırımlarda Devlet katkısı da bulunmaktadır. Ortaklarının ürünlerini işleyerek değerlendirmeyi amaçlayan bu yatırımların, çoğu zaman başarısızlığa uğramalarının nedeni, pazarlamadaki aksaklıklardan ileri gelmektedir.

Tarım Kredi Kooperatifleri bu şartlar altında artık sadece kredi ve gübre dağıtmakla ne kendi giderlerini karşılayabilir ne de üretilmeye yeterli bir hizmette bulunabilir. Tarımsal kesimin kalkınmasına yardımcı olabilmesi için Tarım Kredi Kooperatiflerinin ortaklarının iyi ürün almalarına yardımcı olması ve bu ürünlerin işlenerek ya da doğrudan doğruya pazarlanmasını sağlaması şarttır. Bizce Tarım Kredi Kooperatiflerinin en önemli amaçlarından biri ortak ürünlerinin değerlendirilmesidir. Tarım Kredi Kooperatifleri, ortaklarının neyi varsa toplayıp pazarlamasını sağlamalıdır. Sütünü, yağını, yumurtasını, yaş ve kuru sebzesini, meyvesini, hattâ eskiyen hurda sera örtüsünü, saman ve doğal gübre fazlasını...

Daha iyi satış ve daha ucuz alış, tarımsal ürünün değerini üreticide kalmasını sağlayacaktır. Bu da kooperatifler kanalıyla yatırıma dönüştürülebilirse tarımsal kalkınmaya büyük bir katkıda bulunmuş olacaktır.

Pazarlama başlı başına bir uzmanlık işidir. Üst kuruluşun pazarlama ünitesinin çok iyi pazarlamacılarla desteklenmesi ve iyi bir organizasyondan sonra pazarlama faaliyetinin çok detaylı bir şekilde planlanması gerekmektedir.

Bizim burada ancak uygulamadan gelen önerilerimiz olabilir :

Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük il merkezlerinde kurulacak meyve halleri, bu mümkün olmadığı takdirde mevcut hallerde temin edilecek satış mağazaları, ortaklarımızın yaş sebze ve meyvelerini pazarlamada büyük kolaylık sağlayacaktır.

Ayrıca, diğer gıda maddelerinin satışları için aynı illerde birer toptan satış mağazası açılması gerekli bulunmaktadır.

Bugün yüzlerce Tarım Kredi Kooperatifi tüketim maddesi satmaktadır. Bazıları kooperatifin bir köşesinde bu işi yürütürken, bir

VE ÇÖZÜM YOLLARI

çoğu da süpermarketlere sahiptirler. Bunlar bir ihtiyacın sonucu olarak ortaya çıkmışlardır. Üst kuruluşlardan bu konuda herhangi bir zorlama olmadığı gibi fazla bir yardımda da bulunulmamıştır.

Bu faaliyet anasözleşme gereği ortağın tüketim girdilerini temin etme amacını gerçekleştirmek için yapılmaktadır. Oysa pazarlama için bu üniteler daha iyi organize edilebilir. Tüketim maddeleri satan kooperatiflerin çoğu, sattığı fasulyeyi, mercimeği, nohutu, pirinci toptancıdan almaktadır. Halbuki bunların hepsini ortaklarımız üretmektedirler. Süpermarketler yaygınlaştırılırsa, her Birliğin yanında, her kooperatifin yanında bir süpermarket kurularsa, üreticinin ürettiği malın pazarlanması için hiç bir sorun kalmaz.

Pazarlama konusunda alternatif çok. Tüketim Kooperatifleriyle de işbirliği yapılabilir. Tüketim kooperatiflerinin kurulması teşvik edilir, desteklenir. Üretilen mal tüketim kooperatiflerine devredilir.

Bütün bunların yanında ihracata da yönelmek mümkün. İran, Arap ülkeleri, süt, yoğurt, peynir, yağ, yumurta gibi gıda maddelerini Bulgaristan'dan sağlamaktadırlar. Hem de Türkiye'den geçen TIR'larla.

FİNANSMAN SORUNU

a) Kooperatiflerin kredi ihtiyacı halen T.C. Ziraat Bankası tarafından karşılanmaktadır. Kredi temini konusunda eski mevzuat aynen devam etmekte, plasmana ihtiyacı bulunan kooperatif kendisine en yakın Ziraat Bankası şubesine başvurmakta, şube uygun görürse veya uygun gördüğü miktarda plasmanı Genel Müdürlükten istemektedir. Bankanın tarımsal müşterileri ile kooperatifin ortakları aynı kesimin üreticileridirler. Kooperatife ortak olmayan bir üretici, bazı şartlarla Bankadan kredi alabilir. Çoğu zaman kooperatifin ortakları bankanın cazibesine kapılarak kooperatiften ayrılmaktadır. Uygulamanın yanlışlığı iki kuruluşu bazen rakip duruma sokmaktadır.

Diğer taraftan, tahsis edilen plasmanlardan bir kooperatifçe kullanılmayan kısım sadece aynı banka şubesine bağlı diğer bir kooperatife kullanılabilmekte fakat, başka bir şubeye bağlı kooperatife kullanılamamaktadır. Oysa Tarım Satış Kooperatiflerinde olduğu gibi kredi Bölge Birliğimize tahsis edilmiş olsa, plasmanlardan kooperatiflerin yararlanma oranları çok daha fazla olacaktır.

Merkez Bankasından sağlanan reeskontabl kredilere T.C. Ziraat Bankası aracılık etmektedir. 1581 sayılı Kanun, Tarım Kredi Kooperatiflerine banka kurma yetkisini de vermiş, banka kurulması halinde söz konusu kredi kendi bankası kanalıyla sağlanacaktır. Finansmanı bu kanalla karşılaması durumunda kooperatiflerin kredi ihtiyaçları daha kolay temin edilebilecektir.

b) Kredi Tesbiti ve Mahsul Baremi

Ortakların kredileri Ziraat Bankasıncı hazırlanan mahsul baremi esas alınmak suretiyle arazi ve ürün durumuna göre tesbit edilmektedir. Limitleri çok düşük olan mahsul bareminde yeni bir takım değişiklikler yapılmış olmasına rağmen yine de yetersiz olduğu görülmektedir.

Mahsul bareminin günün ihtiyaçlarına göre zaman zaman değiştirilmesi gerekmektedir.

Yakın zamana kadar kooperatiflere açılacak azami kredi haddi 100 bin lira olup bunun 25 bin lirası nakdi olarak kullanılabilmekte idi. Şimdi bu kredi limiti iki misline çıkartılmış olmakla beraber, plasman yetersizliğinden ortakların büyük bir çoğunluğunun faydalanabildiği miktarlar çok düşüktür.

c) Mevduat toplama yetkisi

Tarımsal alanda finansman sıkıntısı çekildiği ve sadece T.C. Ziraat Bankası'nın topladığı mevduatı tarımsal alana aktardığı, diğer bankaların topladıkları mevduatı ticari ve sınai dallara yatırdığı bir gerçektir.

1581 sayılı Kanununun 16. maddesi kooperatiflere ve Bölge Birliklerine mevduat toplama yetkisi vermiş bulunmaktadır. Tarımsal alandaki finansman açığını kapatmak için Tarım Kredi Kooperatiflerinin mutlaka mevduat toplamaları gerekmektedir. Ayrıca şunu da belirtmekte fayda var, Tarım Kredi Kooperatiflerinin toplayacağı mevduat diğer bankaların toplayacağı mevduattan farklıdır. Tarım Kredi Kooperatifleri onların toplayamadığı kırsal alanda bulunan mevduatı toplayacaktır. Kooperatifler topladıkları mevduat ölçüsünde plasman sorunlarından da kurtulacaklardır.

ÜRETİM VE TÜKETİM GİRDİLERİNİN TEMİNİ

Tarım Kredi Kooperatifleri ortaklarının ihtiyacı bulunan tarımsal araçların imalatına ve ürünlerin değerlendirilmesine dönük alanlarda yatırıma yönelmek zorundadır.

Kooperatifler tarımsal araç ve gereçlerin bir kısmını kaliteli olarak anlaşmalı firmalardan temin edebilmekte ve bazı dallarda yurdun ihtiyacını karşılayacak miktarda yatırım yapılmışsa da, bazı araç ve gereçleri temin etmekte güçlük çekilmekte ya da kaliteli mal bulunamamaktadır.

Gerek kaliteli gerek ucuz mal temin etmek için Tarım Kredi Kooperatifleri örgütlerinin mutlaka yatırıma yönelmeleri gerekmektedir.

Halen Tarım Kredi Kooperatifleri ortaklarının ihtiyacı olan yüzlerce kalem araç gereç ihtiyaç maddesi ve tüketim maddeleri satmaktadır. Belki bunların hepsini kendisi üretecek. Yine de imkânsız tabii. Ama bugün için bunlardan ancak güçlük çektiklerini üretebilir.

Gübre temininde zaman zaman çok büyük sıkıntılara düşülmektedir. Bu sıkıntıların başlıca kaynağı gübrenin yalnız bir Devlet kuruluşu tarafından temin edilip dağıtılmasından geldiği inancındayım. Ülke çapında dağıtım çok büyük bir organizasyonu gerektiğinden bazı aksaklıklar olabiliyor. Bunu tabii karşılıyoruz. Bu nedenle bu işin sadece bir kuruluşa bırakılmaması, hiç değilse Tarım Kredi Kooperatiflerinin kendi gübrelere kendilerinin temin edip dağıtmalarına imkân verilmesi gerekir.

Yapay yem temininde de zaman zaman ya da bölgesel olarak Tarım Kredi Kooperatiflerinin sıkıntıya düştükleri görülmektedir. Ancak bu konuda Tarım Kredi Kooperatifleri bir yatırıma gitmeli mi, gitmemeli midir tartışılabilir. Çünkü bir yatırım yaparken Tarım Kredi memleket ekonomisine de bir katkısı olup olmadığını düşünmek zorundadır yatırımın. Ülkede bütün ihtiyacı karşılayacak kapasitede yem fabrikası mevcuttur. Noksan olan bunun hammaddesidir. Örneğin kepek, ülkede üretilen kepek ihtiyacımıza yeterli değildir.

Geçen yıllarda Tarım Kredi Kooperatifleri sera örtüsü konusunda, bütün engellere rağmen, çok büyük başarılı çalışmalar yapmıştır. Kooperatifler sera örtüsü fiyatlarıyla serbest piyasadaki fiyatlar arasındaki fark çok fazlaydı. Bu fark bir ara 100 liraya kadar çıktı. Bu şu demektir. Kooperatifler olmasaydı çiftçi 100 lira daha pahalı alacaktı sera örtüsünü. Sadece Antalya Bölgesinde üretici sera örtüsünde 200-300 milyon lira kazanç sağlamıştır kooperatifler sayesinde.

Sera örtüsü konusu Mersin ve Antalya bölgelerini çok ilgilendiren bir konudur. Bu hizmeti başlatmıştır, devam ettirmek zorundadır. Onun için de kendi sera örtüsünü kendisinin yapması şarttır.

Bu amaçla bu iki bölgede birer sera örtüsü fabrikası kurulması gereklidir.

Piyasada az bulunan tarımsal ilaçları derhal karaborsa satma eğilimi vardır. Bu nedenle de bu tip ilâçların fiyatları Kooperatiflerde ve piyasada çok farklıdır. Bazı ilâçların üst kuruluşlarca önceden temin edilmesi ve ithal edilmesi, fiyat avantajı sağlanması ve üreticiye hizmet yönünden çok yerinde olacaktır.

KOOPERATİF - DEVLET İLİŞKİLERİ

Tarım Kredi Kooperatifleri yurt çapında 2500 kooperatifiyle en yaygın ve disiplinli bir kuruluştur. Zaman zaman bazı üretim ve tüketim maddelerinin kıtlığı söz konusu olabilmektedir. Böyle durumlarda Devletin Tarım Kredi Kooperatiflerinden yararlanması mümkündür. Örneğin margarin ve likit yağ dağıtımı gibi. Fakat, nedense her dönemde bu hizmetin Tarım Krediyeye verilmesi düşünülmemiş, hattâ kaçınılmıştır. Oysa sera örtüsü dağıtımında Devlet tarafından verilen bu görevi ne ölçüde ciddi, düzenli ve başarılı bir şekilde yaptığımız görülmüştür.

MAKİNA PARKLARI

Tarımda makinalaşmanın önemi günden güne artmakla beraber, büyük işletmeler kendi makinalarına sahip olurlarken, küçük işletmeler bundan mahrum kalmaktadırlar. Kaldı ki küçük işletmeler makinalara sahip olsalar bile atıl kapasite ile olacaklardır. Bu da ras-yonel olmuyor.

İşte küçük çiftçinin tek başına alamadığı makinaları kooperatiflerin alması ve ortaklarının hizmetine sunması mümkün ve elzemdir.

Tarım Kredi Kooperatiflerinin bu konuda bir deneyimi vardır. Ne varki, sonuç o zaman için başarısız olmuştur. İlk yapılan işte bazı aksaklıkların olabileceğini doğal karşılamak ve bu ilk deneyimden yararlanması gerekirken böyle olmamış, bir daha makina parkları konusuna eğilmekten korkulmuştur.

Tarım makinalarından müşterek yararlanma konusunun Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından yeniden ciddi bir şekilde ele alınmasını yararlı görmekteyiz.

Tarım Kredi Kooperatiflerinin sorunlarını tamamen bir uygulayıcı olarak kendi açımızdan dile getirmeye çalıştık. Çok kısa bir zamanda hazırlanmamız ve buradaki zamanın kısıtlı olması nedeniyle sorunları daha detaylı anlatamadık. Eksiklerimizin hoşgörülmesini diler, beni dinlemek lütfunda bulunduğunuz için hepinize teşekkür eder saygılar sunarım.

**TÜRKİYE'DE SU ÜRÜNLERİ KOOPERATİFLERİNİN
GENEL DURUMU, KURULUŞ AMAÇLARI,
KARŞILAŞTIKLARI GÜÇLÜKLER İLE SONUÇ VE ÖNERİLER**

İrfan ŞAHİN(*)

**A — TÜRKİYE'DE SU ÜRÜNLERİ KOOPERATİFLERİNİN
GENEL DURUMU :**

Ülkemizde Su Ürünleri Sektörünün en önemli ana sorunlarından bir tanesi balıkçıların ve üreticilerin yeterli ve bilinçli ölçüde teşkilatlanamamalarıdır. Son 10 yılda Hükümetlerin önem verdiği Su Ürünleri Kooperatifçiliğinin gelişmesini, kurulan 96 adet İç Su ve 72 adet Deniz Balıkçılığında olmak üzere 168 adet kooperatifle görmekteyiz. Ayrıca 2'si İç Sularda olmak üzere 6 adet Su Ürünleri Kooperatif Birlikleri bulunmaktadır.

Ancak, kurulan bu teşkilâtların ekserisinde amaçlarına uygun şekilde faaliyet göstermelerine ve gelişmelerine, mali güçlerin yetersiz oluşu, kredilerin maksada uygun ve kifayetsiz bulunması, kooperatifleri yürütecek elemanların olmayışı engel olmaktadır.

Çoğunluğunu fakir ve geçimini sağlamada çok büyük güçlükler içinde bulunan Ülkemiz Su Ürünleri üreticisi ve avcılarının kalkınmalarına, II'nci, III'ncü ve IV'üncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında ve Hükümet Programlarında geniş yer verilmiş, gerekli teknik bilgi ve kredi kolaylıklarından yararlanmaları öngörülmüştür. Ne varki sorunları farklı, menfaatleri birbirleriyle çelişik olan büyük balıkçılar ile çoğunluğu temsil eden küçük balıkçıların aynı kooperatif çatısı içinde bulunmaları ve yetenekli idareci kadrosunun eksikliği ile finansman sorunu kooperatifçilikten beklenen yararları sınırlayıcı en önemli etkenler olmuştur. Bunların yanında :

- Kooperatifçilikte eğitimin yetersiz veya hiç olmaması,
- Hatalı ve bilinçsiz teşkilatlanma,

(*) Gıda - Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı Su ürünleri Genel Müdürü

— Çalışmaların plân, program ve projelere dayalı olarak yürütülmesi,

— Kooperatiflerin ve üyelerinin ihtiyaçları arasındaki farklılık,

— Kooperatif faaliyetlerini düzenleyici ve denetleyici hükümlerin ve organların yetersiz kalışı,

— Kooperatiflerin karşısında üreticileri kredilendirmeyi meslek edinen kabzımal, komisyoncu v.b. şahısların mali güçlerinin fazlalığı ve rekabeti,

Kooperatiflerin gelişmesini engelleyen diğer önemli etkenler olarak görülmüştür.

Ülkemizde Su Ürünleri Kooperatiflerinin gelişmesini ve başarıya ulaşmasını istiyorsak yukarıda görülen konular üzerinde önemle durulması ve çözümlenmesi sağlanmalıdır.

a) SU ÜRÜNLERİ KOOPERATİF BİRLİKLERİ :

Ülkemizde S.S. Karadeniz Balıkçı İstihsal ve Satış Kooperatifleri Birliği/GİRESUN, S.S. Batı Karadeniz Balık Müstahsilleri Kooperatifleri Birliği Şişli/İSTANBUL, S.S. Marmara Bölgesi Balıkçılık Kooperatifleri Birliği Karaköy/İSTANBUL, S.S. Doğu Karadeniz Balıkçı Kooperatifleri Birliği/TRABZON, S.S. Eğridir ve Hoyran Gölleri Civarı Balıkçılık Kooperatifleri Birliği Senirkent/İSPARTA ile S.S. Manyas Gölü ve Civarı Balıkçılık Kooperatifleri Birliği/BURSA olmak üzere 6 adet Birlik bulunmaktadır. Bu Su Ürünleri Birliklerinin bir Su Ürünleri Konfederasyonu altında toplanmaları Kooperatiflere büyük yarar sağlayacaktır.

Fakat ne yazık ki, Su Ürünleri Kooperatif Birlikleri Bölgelerindeki bütün kooperatifleri bünyelerine almaları gerekirken çeşitli nedenlerle bazı kooperatiflerin Birliklere girmedikleri veya alınmadıkları görülmektedir. Kooperatiflerin gelişebilmeleri ve verimli çalışmalara girebilmeleri için bölgeler itibariyle mutlak surette bir Birlik adı altında toplanmaları gerekmektedir.

b) SU ÜRÜNLERİ KOOPERATİFLERİ :

Ülkemizde 22 sahil ilinde ve 20'ye yakın iç ilde toplam 168 adet Su Ürünleri Kooperatifleri kurulmuştur. Bu Kooperatifler;

— İstihsal ve Satış,

— Balık Müstahsilleri,

— Üretim, İşleme, Değerlendirme ve Pazarlama,

- Balık Avcıları,
- Süngercilik,
- Üretim, Pazarlama ve ihraç,
- Üretim, Tüketim ve Kalkınma,

konuları adı altında kurulmuşlardır. Kooperatiflerin kuruluş yılları 1952-1979 arasında olup üye sayıları 7-600 arasında değişmektedir.

B — TÜRKİYE'DE SU ÜRÜNLERİ KOOPERATİFLERİNİN KURULUŞ AMAÇLARI :

Kooperatiflerin kuruluş amaçları şunlardır :

- Balıkçıları teşkilâtlandırarak aralarındaki dayanışmayı sağlamak,
- Su Ürünleri avcı ve üreticilerini korumak,
- Balıkçıların araç ve gereçlerini zamanında ucuz ve kaliteli olarak sağlamak,
- Balıkçıların ürününü değerlendirmek,
- Üyelerine kredi imkânları sağlamak,
- Su ürünleri pazarlamasını düzenleyerek ortaklarının ürünlerinden daha iyi gelir elde etmelerini sağlamak,
- Yasaların kooperatiflere kiralamada tanıdığı önceliklerden yararlanarak Su Ürünleri İstihsal yerlerini kiralamalarına yardımcı olmak,
- Üyelerin daha modern üretimde bulunmalarını sağlamak,
- Üyelerin üretim, kredi ve satışta güçlü olmalarına yardımcı olmak,
- Su Ürünleri üretimini arttırmak maksadı ile bu işle uğraşanlara iş sahaları yaratmak,
- Balık ve diğer su ürünlerinin avlama faaliyetini düzenlemek ve yürütmek, üyelerin ürünlerini pazara hazırlamak ve hayat standardını yükseltmek,
- Üyelerin sorunlarını çözümlmek,
- Pazarlama ve satışın tüketiciye kooperatifler kanalıyla satılmasını sağlamak,

- Üyelerin üretimlerine dış pazarlara ihraç imkânları sağlamak,
- Üyelerin birbirleriyle olan ilişkileri ve yardımlaşmaları sonucunda toplumsal gelişmeyi sağlamak,
- Göllerde bulunan balık, tatlı su istakozu, v.b. gibi ürünlerin hergeçen gün azalmasına neden olan etkenleri ortadan kaldırmak, koruma ve kontrolle ilgili yasakları uygulamak,
- Yeni kurulacak tesislerde Su Ürünleri Üreterek Ülke ekonomisine katkıda bulunmak,
- Üyelerine modern ulaştırma araçları ile muhafaza imkânları sağlamak,
- Buldukları yöreyi kalkındırmak,
- İhracata dönük üretimde bulunmak,
- Su ürünlerinin iç ve dış pazarlara göre taze olarak ve ambalajlı sevkini sağlamak,
- Kültür Balıkçılığını geliştirmek,
- Üyelerine hizmet götürecektir yatırımların gerçekleşmesini sağlamaktır.

C — TÜRKİYE'DE SU ÜRÜNLERİ KOOPERATİFLERİNİN KARŞILAŞTIKLARI GÜÇLÜKLER :

Kooperatiflerin çoğunluğunda pazarlama ve kredi en önemli sorun olarak karşılırlarına çıkmaktadır. Bunun yanısıra;

- Bazı bölgelerdeki kooperatiflerin birlik halinde teşkilâtlanamamaları nedeniyle koordineli çalışmaların güçlenmesi,
- Su ürünleri avlak yerlerinin kiralananmasında kooperatifler arasındaki rekabet ile kooperatiflerle mültezimler arasındaki rekabetin kira rayiç bedelini yükseltmesi,
- Kooperatiflerin su ürünleri üretiminde kullanacakları araç ve gereçlerin yetersizliği,
- Kooperatifçe kiralanan avlak yerlerinin bazılarının kiralama bitim süresinden önce kuruması,
- Kooperatifçe kiralanan avlak yerlerinde kaçak avlanma yapılması,
- Su ürünleri avcılığına ilişkin olarak tüzükle getirilen yasak hükümlerinin bazı hallerde yetersiz kalışı,

- Kooperatiflerin kuruluş safhasında yetişkin yönetici bulunmayışı,
- Teknik bilgisizlik, ilgili kamu kuruluşlarının yeterli yardımı yapmayışları,
- Yurt dışına işçi kontenjanı ayrılmaması,
- Soğuk muhafaza için gerekli yatırımların yapılmayışı,
- Kaçak avlamada Kaymakamlık ve Mal Müdürlüklerinin ilgisiz kalışları,
- Kooperatif konusunda bilgisizlik,
- Eğitim yetersizliği, kooperatifçiliğin yararına olan inançsızlık,
- Kredilerdeki faiz oranının yüksek, vadenin düşük oluşu nedeniyle kredilerden geniş ölçüde yararlanılamayışı,
- Su ürünlerinin dış ülkelerde pazarlanamaması,
- Bazı kooperatiflerde yönetim kurulu ve ortaklar arasında gerekli ahengin sağlanamaması,
- Su ürünleri satışından alınan rüsüm, resim, harç, v.b.nin fazla oluşu,
- Bazı kooperatiflerin kiraladıkları dalyan boğazlarının sık sık kapanması,
- Aracıların ve bazı çevrelerin kooperatif ve yöneticilerini suçlama uğraşına girmeleri sonucunda kooperatiflerin başarılı olmalarının engellenmesi,
- Su ürünleri avlama yasakları sürelerinin iyi ayarlanmamış olması,
- Su ürünleri avlak yerlerinin her zaman kooperatife verilmeyeceği kuşkusunu nedeniyle üretim ve değerlendirmede kullanılacak sabit yatırımlara girişimin engellenmesi,
- Bağlı oldukları üst örgüt olan birliklerin devletçe kontrollerinin yapılmayışı kooperatiflerin bu örgütlerle olan ilişkilerinin kısır bir düzeyde kalması,
- Su ürünleri üretim bölgelerinde kirlenmenin önlenememesi,
- Ortakların kooperatiflere karşı yükümlülüklerini yerine getirmemeleri,

- Kredilerin zamanında sağlanamaması,
- Özel şahısların amaçlı uğraşları sonucunda kooperatiflerin tayfa bulmakta güçlük çekmeleri,
- Ortakların aldıkları kredileri zamanında ödeyememeleri,
- Trol çekimine engel olunması nedeniyle su ürünleri stoklarındaki azalma,

D — TÜRKİYE'DE SU ÜRÜNLERİ KOOPERATİFLERİ ÜYELERİNİN İSTEKLERİ :

- Ortakların kredi sorunlarının çözülmesi,
- Pazarlamayı organize ederek ortakların ürününün değer fiatına satılmasının sağlanması,
- Ortaklara ucuz fiatla av araç, gereç ve malzemelerinin sağlanması,
- Soğuk muhafaza ile ilgili yatırımların yapılması,
- Ortakların kooperatifsel eğitiminin gelişmesinin sağlanması için kurs ve seminerlerin düzenlenmesi,
- Bölgedeki birliğe üye olmayan aynı amaçlı kooperatiflerin birliğe üye olmalarının sağlanması,
- İhracatın bizzat kooperatifler kanalıyla yapılmasının sağlanması,
- Su ürünleri kooperatiflerinede diğer kooperatiflerde olduğu gibi yurt dışına işçi kontenjanı ayrılması,
- Kooperatiflerce yapılacak soğuk muhafaza ve değerlendirme tesislerinin yapımında devletin mali yönden yatırımlara katılmasının sağlanması,
- Kiralanan avlak mahallerinde kaçak avlanmanın önlenmesi için devletin düzenli ve sıkı kontrolünün sağlanması,
- Avlak yerlerinin kiralınmasında yasalarda kooperatiflere tanınan önceliğin kesinlikle uygulanması,
- Son yıllarda su ürünleri kaynaklarının azalmasını önemli ölçüde tehdit eden kirlenmenin önlenmesi,
- T.C. Ziraat Bankasından alınan kredilerdeki faiz oranının düşürülmesi, vadenin uzatılması ve kredi miktarının arttırılması,

- Frigorifik araç ihtiyacının karşılanması,
- Su ürünlerinde devletçe taban fiyat uygulanmasına geçilmesi,
- Su ürünleri sektöründen geçimini sağlayanların sigorta garantisi altına alınarak sosyal güvenceye mutlaka kavuşturulmaları,
- Kooperatiflerin her yıl devletçe denetlenmesi,
- Su ürünleri üreticilerine üretim olduğu aylarda yeterli akaryakıt verilmesinin her zaman geçerli ve tahsisli kılınması,
- Su ürünleri kredileri alınırken istenilen teminatlarda kolaylıkların sağlanması,
- Dalyanlardaki yol, su elektrik v.b. gibi alt yapı tesislerinin devletçe yapılması,
- Ortakların balık yemi ihtiyaçlarının sağlanması,
- Yasak avlama şekillerinin önüne geçilmesi,
- Bazı avlak yerlerinde aşırı fazlalaşan türlerdeki yasakların kaldırılması,
- Mal ve can güvenliğinin garanti altına alınması için telefon ve telsizin Ulaştırma Bakanlığınca kooperatiflere tahsisi,
- Liman, barınak, çekek yeri, mendirek gibi tesislerin devletçe yapılması

E — SONUÇ VE ÖNERİLER :

Türkiye'de su ürünleri sektörünün finansman ve kooperatifleşme açısından sorunları ve çözüm önerileri olarak;

— Su ürünleri sektörünün sosyal güvenceden yoksun oluşu bu alanda yapılacak yatırımları engelleyen ve sektörün gelişmesini frenliyen en önemli bir ana sorun olarak görülmektedir.

— Su ürünleri pazarlamasını yürütecek örgüt ve organizasyonlarının yetersiz oluşu, bu konunun yıllardan beri aracı, komisyoncu kabzimal v.b. gibi kişilerce yapılmasına yol açmaktadır. Kooperatiflerin ana uğraş kollarından biri, belkide en önemlisi olan pazarlama sorununa gereği şekilde yer verilmesi isteniyorsa, soğuk hava depolarının miktar ve kalite olarak geliştirilip kooperatiflere devredilmesi ve kooperatifler kanalı ile ihtiyaca cevap verecek şekilde soğuk zincirin bir an önce kurulması gereklidir.

— Su ürünleri kooperatiflerine açılan çevirme kredilerinin Tarım Kredi Kooperatiflerinde olduğu gibi rotatif şekilde çalıştırılma-

sının uygulama alanına konulması kredilerin kullanım ve dönüşümünü kolaylaştıracaktır.

— Yine kooperatiflere verilecek su ürünleri kredilerinin projeye dayalı olarak düzenlenmesi ve kontrollü kredi sisteminin uygulanması kredi talebini arttıracak ve sektörün önemli ana sorunlarından biri olan finansman sorununun çözümlenmesine yardımcı olacaktır.

— Su ürünleri kredilerinde istenilen teminat güçlüklerinin ortadan kaldırılması için 1380 Sayılı Su Ürünleri Yasasında da belirtildiği üzere «Kooperatif ve şahıslara açılacak kredilerde üretim ve pazarlamada kullanılan bütün araç ve gereçler Kredi Maritim Sistemi (Balık üretiminde kullanılan tekne, motor, ağ, v.s. benzeri araç ve gereçleri sigortalamak şartıyla krediye karşılık gösterme esası) na göre teminat olarak kullanılacağı» maddesi çalıştırılmalıdır.

— Kredilerde ki faiz oranının çok yüksek olması, kooperatif üyelerinin kredilerden yararlanmalarını önemli ölçüde sınırlamaktadır. Onun için devlet bir yandan orman köyleri için ayrılan fondan verilen düşük faizli krediler gibi su ürünleri kooperatif üyelerine de özel bir fon ayırmalı, diğer yandanda sektörün gelişmesini belirli bir plân içerisinde öngören konularda da sübvansiyonlarla desteklenmelidir.

— Su ürünleri üretiminde hesap edilmeyen giderler bazen çok fazla olmaktadır. Av araç ve gereçlerinin hasara uğrayan kısımlarının tekrar aktif duruma geçmesi için kredi ve ya sigortanın imdada yetişmesi elzemdir. Aksi halde her zaman ki gibi üretici yapacağı bağlantı sonucunda kredi için özel şahıslara başvuracaktır.

— Su ürünleri kaynaklarımızın geliştirilmesinde, ülke içindeki tüketim ve dış ülkelere satış konularının planlaştırılması, ihtiyaç duyulan balıkçı barınaklarının yapımı, ihracata ait gümrük mevzuatının günümüz şartlarına göre düzenlenmesi ve yeterli hale getirilmesi zorunludur.

— Balık, sünger ve diğer su ürünleri kooperatiflerinin tüm olarak kalkındırılması ve su ürünleri kaynaklarının rasyonel olarak işletilmesi için ilgili kamu kuruluşlarınca projeler geliştirilerek yatırımların ne yönde olacağı aydınlığa kavuşturulmalıdır.

— Su ürünleri kooperatifleri ortaklarının eğitime önem verilerek stokların korunması yönünde üreticilerin otokontrolü sağlanmalıdır.

EKONOMİNİN YÖNETİMİ İÇİN DÜNYA ÇAPINDA, YENİ BİR SİSTEM VE YENİ BİR BÜYÜME KAVRAMI

Yazan : Maurice F. Strang
Çeviren : İsmail Orhan TÜRKÖZ

1

Son yıllarda bütün dünyada ortaya çıkan ekonomik güçlüklerin olumlu sonuçlarından bir tanesi, bütün ülke ekonomilerinin ne ölçüde milletlerarası bir karakter taşıdığına dünya ölçüsünde anlaşılmış olmasıdır. Buna rağmen, bir dünya ekonomisine sahip olduğumuz halde, henüz bu ekonominin müessir bir şekilde yönetimini sağlayan dünya çapında bir sistemden mahrum bulunmaktayız. Böyle bir sisteme duyulan ihtiyaç, teknoloji medeniyetinin tabii yapısı ve bu medeniyetin dayandığı girift, karşılıklı ilişki ve etkiler kopleksinden kaynaklanmaktadır. Yaşayabilir, dünya çapındaki ekonomik bir sistem veya düzen, teknoloji medeniyetinin başarılı bir şekilde çalışabilmesi için vazgeçilmesi mümkün olmayan bir unsur durumuna gelmiş bulunmaktadır. Buna rağmen, milletlerarası bir çözüme ulaşmak için gerekli araştırmalar henüz yeni başlamıştır. Böyle bir sistemde bulunması gereken özelliklere kısaca temas edelim.

Bu sistem, herşeyden önce açıkca ifade edilen ve genel bir kabule mazhar olan bir dizi amaçlara sahip olmalıdır. Bu amaçlarla ilgili en önemli husus, onların yaşayabilir bir dünya sisteminin kurulması ve korunması için mutabakatın vazgeçilmez olduğu alanlarda, milletlerarası işbirliği için gerekli asgari parametreleri tesis edebilme gücüne sahip olabilmeleridir.

Bu asgarî porameterlerin, herşeyden önce yer yüzünde bütün kişilere insanlık haysiyet ve refahı ile kabili telif bir asgarî hayat standardı sağlaması; bütün insanlık alemi veya onun önemli bir bölümünü tehdit eden büyük felâketleri önlemesi gerektiğine inanmaktayım. Bu iki porameter içinde değişik ülkelerin çeşitli amaçlar takibedebilmeleri ve bu amaçlarla ilgili olarak değişik yollar seçebilmeleri için büyük imkânlar bulunabilecektir. Tabiatıyla, milletlerarası işbirliğinin, bütün ülkelerin müşterek menfaatlarına hizmet edebileceği pek çok diğer alanlar da mevcuttur. Aslında, bu alanların sayısı çoğalmıyada devam edecektir. Bu asgarî amaçların ötesinde, kişiler ve milletlerarasında, fırsat eşitliği yaratılmasını amaç edinen bir milletlerarası sistemin kurulmasına da yüksek öncelik verilmelidir.

Milletlerarası işbirliği için kabul edilen daha önceki amaçların hem açıklık, hem de gerçekçilikten yoksun olduğu bu gün açıkça ortaya çıkmış bulunmaktadır. Milletlerarası hareketlerin iyi niyetli avukatları, dünya ölçüsünde etkin bir şekilde ele alınmaları önceden olduğu kadar şu anda da mümkün olmıyan bir takım meseleleri dünya çapında ele almaya teşebbüs ettiler. Halbuki, meseleler mevcuttur. Pek çok kere belirli bir süre içinde gerçekleştirilmesi mümkün olmıyan idealler, belirli bir zaman çerçevesi içinde hakim olunabilecek amaçlarla karıştırılmış bulunmaktadır. Bunun özel bir misali zengin fakir ülkeler arasındaki «gelir farkını azaltma» kavramıdır. Bu, belirli bir süre içinde gerçekleştirilmesi mümkün olmıyan bir husus olup kalkınma işbirliğinin ana amacı olarak bu hususun peşinde koşmaya devam edilmesi, sadece, mevcut hayal kırıklığının hızla artmasına sebep olacaktır. Ayrıca tecrübeler, böyle bir amacın takibedilmesinin, insanlığın üçte birini teşkil eden en muhtaç grubun ihtiyaçlarının kendinden giderilmesine yetmeyeceğide ortaya koymuş bulunmaktadır. Aslında, bu gurubun durumu nisbi, pek çok hallerde de mutlak olarak daha da kötüleşmektedir. Esas önemli olan, sefaletin, kendilerini, insanlık haysiyetiyle kabili telif bir düzeyde yaşamaya imkân bahşeden temel kaynak ve çevre şartlarından mahrum bıraktığı bir gurup insanla; sefalet çizgisinin üstünde bir hayat sürdürenler arasındaki farktır.

En fakir gurubun, temel ihtiyaçlarının ananevi «trickle down» (refahın tedricen yukarıdan aşağıya indirilmesi) diye bilinen kalkınma teorisiyle karşılanamayacağı kesin bir şekilde ortaya çıkmış bulunmaktadır. Dünya toplumunun benimsediği bütün fertlerin insanlık haysiyet ve refahıyla kabilitelif muayyen bir hayat standar-

dına ulaştırılması ilkesine dayalı olarak, yeni ve ahenkli bir yaklaşımın geliştirilmesi gerekli görülmektedir. Bu husus, insan haklarının en önemli bir unsuru ve diğer hakların bir ön şartı olarak kabullenilmelidir. Fiziki kaynaklar yönünden toplam dünya nüfusunun ve hatta bu nüfusun iki katının ihtiyaçlarını karşılayabilmek fiilen mümkün görülmektedir. Bu konudaki güçlükler tamamen, siyasi tercihlerle ekonomik ve sosyal düzenlemelerden ileri gelmektedir. Böyle olunca, önümüzdeki dönem boyunca, bütün insanlığın temel ihtiyaçlarının karşılanması hususu, milletlerarası işbirliğinin asgari hedeflerinden bir olarak benimsenmelidir. Yeni milletlerarası ekonomik düzen ve politikalarının bu hususu taahhüt etmesi sağlanmalı; bunun gerçekleştirilmesine yarıyan strateji ve mekanizmalar dünya çapında bir ekonomi yönetiminin ayrılmaz parçalarını oluşturmalıdır. Bunu gerçekleştirme iktidarına sahip olduğumuz halde ihmal göstermemiz medenî hayatın manevi temellerini inkâr etmek demek olacaktır.

Çevre ve «büyümenin sınırları» konusunda geliştirilen diyalog insan türünün hayat ve refahı için esas olan biyofizik şartlar için bir «dış sınır»ın mevcudiyeti varsayımından kaynaklanmaktadır. İnsan-oglu, uzaya nüfuza devam ettikçe içinde yaşadığımız dünyanın emsalsizliğini, onu insan hayatı için elverişli kılan şartların müstesna bir şekilde biraraya gelmiş olduğunu, bu şartları teminat altında tutan tolerans sınırlarının fevkalâde dar olduğunu daha yakından idrak edebilmektedir. Buna rağmen, bilim ve teknolojinin verdiği korkunç güç bize, insanlık tarihinde ilk defa, yeryüzünde hayatı mümkün kılan bazı temel parameterleri, muhtemelen kesin bir şekilde, değiştirme imkânını bahsetmiş bulunmaktadır. Nükleer veya biyolojik savaç yoluyla kendi kendimizi tahrip etme kapasitemiz, en çok üzüntü veren, en yakın ve gerçekleşmesi en ziyade muhtemel olan bir «dış sınır» tehlikesini ortaya koymaktadır. Fakat, ekonomik büyüme peşinde koşarken, insan faaliyetlerinin hızlanması ve yoğunluk kazanmasının bir sonucu olarak, bu «dış sınır»ların diğer bazı unsurlarıyla temasa gelme tehlikesiyle yüzyüze olduğumuz konuda da gittikçe çoğalan deliller ortaya çıkmış bulunmaktadır.

II

ÖNLEYİCİ TEDBİRLER

Bu sonuncu tehlikeler, halen dünya toplumunun zihinlerini işgal etmekte olanlardan daha uzak ve dolayısıyla daha önemsiz gözükmemekte ise de, bunların bazılarıyla yaklaşık olarak bir nesil sonra yüz-

yüze gelmemiz kaçınılmaz olacaktır. Bunların büyük bir bölümü, üzerimizde tesirlerini göstermeye başlayıncaya kadar bekledikten sonra kendilerinden kaçınılması mümkün olmayan bir özelliğe sahip bulunmaktadır.

Ancak, önleyici hareketlere girişebilecek kadar önceden farkedip tanımladığımız zaman bunlarla baş etmek mümkün olabilecektir. Bu tehlikelerin tesbit ve tefrik edilmesi; bunlara yol açan insan hareketlerinin değerlendirilmesi; milli hükümetler ve dünya ilim topluluklarının da yardımıyla, Birleşmiş Milletler Çevre Programı (U.N. Environment Program) —UNEP tarafından dünya ölçüsünde gözleme-izlemelerin yapılması, hertürlü haberlerin yayılması ve değerlendirilmesi amacıyla kurulan Arzın Gözetimi (Earth watch) sisteminin belli başlı amaçlarından birisidir. Bunların önemli bir bölümü, daha acil ihtiyaçları gidermek, birtakım talep ve menfaatleri gerçekleştirmek amacıyla girişilen ekonomik faaliyetlerin bir sonucu olarak ortaya çıktığı için, bu tehlikelerle uğraşmak amacıyla gerekli hareketlere başlayabilmek kolay olmayacaktır.

Tabiatıyla, insanlığın, temel ihtiyaçlarını karşılamak ve toptan imha edilmesini önlemek gibi asgarî amaçların ötesinde; milletlerarası işbirliğinin herkes için açık ve yararlı sonuçlar doğurabileceği daha pek çok alanlar mevcuttur. Bu alanlarda alınacak tedbirlerin üzerine bina edilebileceği en önemli hususun, «milletlerarasında daha iyi bir fırsat eşitliği» sağlama ilkesi olduğuna; bu yolla milletlerarası sistemin gelişmekte olan ülkelerin, özellikle bunlardan en fakir olanların, temel ihtiyaçların ötesinde bir takım gelişmeler sağlamak amacıyla giriştikleri gayretleri destekleyip cesaretlendirebileceğine inanmaktayım.

Yeni ve yaşama şansına daha çok sahip olan dünya çapındaki ekonomi yönetimine dahil edilmesinin yararlı olacağına inandığım diğer bir temel unsur; ekonomik kararların alınmasında halen müessir olan, ekonomi ve ekoloji arasında, mevcudiyeti farzedilen, ancak suni ve zararlı olduğu açık olan uyuşmazlığın kaldırılması esasına dayalı yeni bir yaklaşımın geliştirilmesidir. «Sıfır büyüme hızı» bugün için hiç bir ülke tarafından kabulü mümkün olmayan bir politikadır. Ancak, yeni bir büyüme kavramına ve büyüme için yeni bir yaklaşıma da mutlak bir ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yeni büyüme yaklaşımı, sayesinde büyümenin ortaya konacağı ve yönlendirileceği sistem içine, büyümenin üzerine bina edildiği, kaynakların ve çevre zenginliklerinin korunmasını teminat altına alan tedbirlerin monte edilmesini zarurî kılmaktadır.

Daha zengin sanayi toplumlarında bu, daha az ham madde ve enerji isteyen, fiziki ağırlığı daha önemsiz olan; kültür, müzik, sanat, edebiyat gibi konularla, kendi kendini geliştirmesine yardım eden diğer alanlarda insanın daha büyük ölçüde tatmin edilmesini esas alan yeni bir büyüme kavramına geçiş anlamına gelecektir. Aslında bu sahalarda, kişilerin insanî anlamda en yüksek büyümeğe ulaşabilecekleri sahalarda temsil etmektedir.

Bizim (sanayi ülkeleri) sanayi kalkınmamızda maruz kaldığımız çevre bozulmaları ve ödemek mecburiyetinde kaldığımız sosyal maliyetlerden sakınabilmek için, yeni yaratılacak sanayi kapasitesinin çok önemli bir bölümünün, özellikle bunlardan yoğun kaynak ve işgücü kullanacak olanların, gelişmekte olan ülkelerde ele alınması zorunlu görülmektedir. Ekoloji ile ekonominin birleşmesi, UNEP'in deyişiyle «ecodevelopment» : bu ülkelerin çok kıymetli toprak, orman, su, bitki ve hayvan kaynaklarının; onların hünerlerini ve iş gücünü en iyi bir şekilde değerlendirilmesine imkân bahşedecek; kültür ve değer sistemleriyle uyum sağlayacak; kalkınmalarının dayandığı tabii kaynak temelini tahrip etmeksizin bu ülkelerin halkına en çok yarar sağlayacak bir biçimde değerlendirilmesini mümkün kılacak bir tarzda plânlanacaktır. «Ecodevelopment» aynı zamanda, gelişmekte olan ülkelerin, en son teknolojilere, ayrıca; —kalkınma tarzlarını tayin eden bir teknoloji yerine, onların tayin ettiği kalkınma tarzına hizmet edecek olan— kendi teknolojilerini yaratmada yeterli desteğe sahip olabilecekleri anlamına da gelmektedir.

Bizim sanayi toplumlarımızla, fizik yönünden gelişip olgunlaşmış insanlar arasında büyük bir benzerlik mevcuttur. Bu toplumların tamamen fizikî mahiyette olan bir büyüme hedefi peşinde koşmaları, yetişkin kişilerin sadece fizikî boyutlarını geliştirecek bir hareket içinde olmaları kadar sağlıksız ve kendi kendini tahrip eden bir davranış olacaktır. Diğer yandan, toplumların fizikî olgunluğa ulaştıktan sonra büyümelerini durdurmalarını istemek de; fizik yönünden büyümelerinin durmasından sonra kişilerin, gelişmelerini durdurmalarını istemek kadar yanlış olacaktır. Toplumlarımızın insanî ve hakikî anlamda büyümeleri ise —ulaşılması gereken bir hedef olacak— henüz önümüzde durmaktadır. Fakat, bu hedefin gerçekleştirilmesi de, yolumuzu değiştirmemizi, fizikî yönü daha önemsiz olan, çevreye daha az yük yükleyen ve daha az kaynağa ihtiyaç gösteren, daha mütakâmil bir büyüme tarzı peşinde koşmamızı zorunlu kılmaktadır.

Diğer yandan, henüz büyümenin başlangıç safhasında bulduk-

ları için, halklarının ihtiyaçlarını giderebilmeleri için gelişmekte olan ülkelerin, fizikî anlamda da büyümelerini devam ettirmeleri zorunlu görülmektedir. Fakat bu ülkelerin bile; sağlıklı, devam ettirilmesi mümkün olan, kişinin insanî anlamda kendi kendini anlaması ve geliştirmesine imkân bahşeden ve bu imkânı gittikçe geliştiren bir fizikî büyüme tarzına daha çok ağırlık vermeleri gerekmektedir.

Tabiatıyla, sadece, yeni bir büyüme yaklaşımına ihtiyaç duyulduğunun kabul edilmesi, otomatik olarak bu yaklaşımının gerçekleşmesini sağlamaya yeterli olmayacaktır. Bu yaklaşımın gerçekleştirilmesi, ekonomik hayatın hassasiyet gösterdiği teşvik ve cezalandırma sistemlerinde büyük ölçüde yeniden düzenleme ve yönlendirmelere ihtiyaç gösterecektir. Ben şahsen, bugün hükümetlerin tasarrufunda olan ve kamu politikalarının yönlendirilmesinde kullanılan manivelâların bu düzenleme ve yönlendirmeleri yapmada yeterli olduğuna inanmaktayım. Biz bu hususu savaşta veya savaşa karşı verilen mücadelede açıkça ortaya koymuş bulunmaktayız. Harp malzemeleri için yaygın bir pazar yaratılmış olması hür piyasa ekonomilerinin işlemekte oluşundan ileri gelmemektedir. Pazar, kendi güvenliklerinin söz konusu olduğuna inanan ülke halklarının bu inançlarına bir cevap teşkil etmek üzere hükümetlerce geliştirilen kamu politikalarının bir uygulamaya konusunun sonucu olarak yaratılmaktadır. Eğer, kullanılsın veya kullanılsın, mahiyetlerinden dolayı bir israf olarak değerlendirilen, harp malzemeleri için yapılan harcamaların, ekonomi için bir teşvik unsuru olduğu kabul edilmekte ise; daha iyi, yaşamaya daha elverişli şehirlerin, kültür ve eğitim tesislerinin inşa edilmesi, dinlenme ve eğlenme için mesire yerlerinin tesisi, eğlence için daha geniş imkânların sağlanması gibi hususlarda, ekonomi için daha belirgin ve öncelikli bir teşvik unsuru olabilecek; ayrıca toplumumuzun sermaye stoklarına olumlu yeni unsurların eklenmesi de gerçekleştirilmiş olacaktır. Böyle olunca yeni büyüme yaklaşımını benimsemiş olan bir toplum için gayret sarfedilmesi; ekonomi için olumsuz yönde tesir etme bir yana, geniş bir cephe boyunca yaratıcılığı, yenilik ve ekonomik faaliyetleri teşvik eden yeni bir dinamik ekonomik kuvvetleri harekete getirilmesine sebep olacaktır.

III

KAYNAKLARIN TRANSFERİ

Yeni düzenin gerçekleştirilmesinde, ekonomik kaynakların zengin ve fakirler arasında transferi için, daha objektif ve ekonomik bir

sistemin yaratılması da zorunlu görülmektedir. Bir millet içindeki zengin ve fakirler arasındaki münasebetlerin düzenlenmesinde doğrudan doğruya yardım ve bağış programlarının bir temel teşkil edemeyişi gibi; yardım eden ülkenin aşırı derecede murakabesine, bu ülke yasama organlarının yıllık tahsisleri yaparken koydukları sınırlamalara konu olan, yürürlükteki ikili yardım programlarının da, milletlerarası alanda zenginlerle fakirler arasındaki ilişkileri düzenlemeye yaşayabilir ve uzun dönemli bir temel teşkil edemeyeceği açıkça ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Mevcut yardım programları, üçüncü dünya ülkelerinin kalkınmasına önemli ölçüde katkıda bulunmuştur ve belirli bir süre daha katkıda bulunmaya devam edecektir. Fakat bütün bunların; pek çok millî toplumlarda zengin ve yoksul gruplar arasındaki ilişkilere temel teşkil eden, dağıtım adaleti (distributive justice) ve hakkaniyet kavramlarının, milletlerarası hayata aktarılmalarında, bir başlangıç olmakla beraber, ilkel bir başlangıç olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Böyle olunca, kaynakların otomatik olarak gelişmekte olan ülkelere akıtılması kavramının, dünya ölçüsündeki yeni ekonomik sisteme monte edilmesi gerekmektedir. Bu konuda yararlanılacak diğer mekanizmalar arasında, milletlerarası müşterek mal olan okyanusların ve atmosferin kullanılmasına, ya da fosil yakıtlar gibi önemli ve temel kaynaklarla lüks malların ticaretlerine karşılık belirli ücret, harç v.s.nin tahsili de düşünülmektedir.

Bu kaynakların dağılımı, kalkınmakta olan ülkelerin, halklarının —üzerinde anlaşma sağlanmış olan ekonomik hedefleri ve nüfus artışını da dikkate alarak tesbit edilmiş olan;— temel ihtiyaçlarını sağlayabilmek hususunda müessir bir icraatta bulunabilmelerini desteklemek amacıyla kullanılacağı muhakkak olan, bazı kriterlerin uygulamaya konmasına bağlı olacağı açıkça ortadadır. Her ülkenin kendi nüfus miktarını tesbit etme hakkına saygı gösterilmeli; fakat her ülke de bu hakka tekabül eden sorumluluğunun idrakine varmalıdır. Bu sorumluluk, arzulanan büyüklükte bir nüfusun doğal kaynaklar ve çevre üzerinde oluşan taleplerinin, ülke hudutlarını aşarak diğer ülkelerin hak ve yararlarını tehlikeye sokamayacağını temin etme sorumluluğudur. Gerçekten dünya toplumu, milletlerarası sistem marifetiyle gerçekleştirilen, «kaynakların yeniden dağıtılması» işleminden yararlanan her milletten, nüfus artış hızını mevcut ve potansiyel kaynaklarıyla ve ayrıca kalkınma yararlarının dağıtımıyla irtibatlandırarak makul politikalar geliştirip uygulanmasını beklemek hakkını haizdir.

Dünya ölçüsünde yeni bir ekonomi idaresi için gerekli olan diğer bir husus da sermaye piyasasının milletlerarası düzeyde aktif bir şekilde düzenlenmesi zaruretidir. Bugün, pek çok ülkelerde yaygın ve acil bir şekilde sermayeye ihtiyaç duyulmasına karşılık, diğer bazı bölgelerde, özellikle petrol üreten ve yakın zamanlarda zenginleşen ülkelerde, yatırılabilir büyük sermaye kaynaklarının bulunması gibi anormal bir durum içinde bulunmaktadır. Zira yatırımcıların kendilerince cazip görülen kârlılık ve güvenlilik şartlarında, uzun dönemli taahhütlerde bulunmalarına imkân veren mekanizmalar, tatmin edici olmaktan fevkalâde uzak bulunmaktadır. Ben şahsen; hem yatırımlarının güvenliği yönünden yatırımcı, hem de dış tesir ve kontrolün derecesi yönünden yatırım kabul eden ülkelerin menfaatlerinin korunması da dahil olmak üzere; sermaye hareketleri ile ilgili milletlerarası anlaşmaların müzakere ve yönetimini üzerine alan bir dünya yatırım otoritesine muhtaç olduğumuza inanmaktayım. Ayrıca, sigorta ve garanti sistemi gibi tedbirler, kalkınmakta olan ülkelerin borçları için kefalet ve rehin pazarlarının büyümesine imkân hazırlayacak ve yatırımcıların maruz kaldığı risklerin yaygınlaştırılmasını sağlayan karşılıklı fonların ve yatırım tröstlerin kurulmasını teşvik edecektir. Milletlerarası yatırım otoritesinin genel gözetim ve himayesi altında çalışan ve gelişmekte olan ülkelerin mamul mallarının ihracatı için kullanılan kredileri sigorta eden bir sistem de, milli ihracatla ilgili sigorta imkânlarını destekleyecek ve bu ihracatlar için önemli bir muharrik güç oluşturacaktır.

Bütün bunlara ek olarak, temel malların ticaretinde, üreticilere belirli bir gelir, tüketicilere de güvenli bir üretim ve arz garantisi verme esasına dayalı olan, ayrıca arz ve talebe etki eden kuvvetlerdeki çok küçük değişikliklere bağlı olara kfiyatlarda görülen çok büyük dalgalanmalara karşı müessir tedbirlere de yer veren, dünya çapında ve daha iyi bir ticaret yönetim sisteminin geliştirilmesine de ihtiyaç duyulmaktadır. Fiyatlarda görülen bu dalgalanmaların, hem üretici hem de tüketicilerin ekonomik faaliyetlerini yönetmelerinde oldukça zararlı sonuçlar yarattığı; özellikle gelişmekte olan ülkelerin kalkınma hedeflerine ulaşmalarında gerekli olan büyüme hızını muhafaza etmeleri yönünden fevkalâde tahripkâr tesirler icra ettiği görülmüştür. Bu, mesele lâyıık olduğu dikkati son zamanlarda henüz çekmeye başlayan çok önemli bir meseledir.

IV

Milletlerarası Kuruluşların Güçlendirilmesi

Önemli görülen diğer bir husus da, üzerlerine dünya ölçüsünde

VE YENİ BİR BÜYÜME KAVRAMI

yeni ekonomi yönetim sisteminin oturtulacağı milletlerarası kuruluşların; güç, kabiliyet, emir kumanda ve vesayet imkânlarının büyük ölçüde arttırılması ihtiyacıdır. Milli devletler, dünya sistemi içinde, güç ve hakimiyetin belli başlı ve temel hazinesi olmaya devam edeceklerdir. Zira önümüzdeki makul uzunluktaki bir dönemde de bir dünya devletinin kurulması ne mümkün, ne de şayanı arzudur. Fakat, bir dünya yönetim sistemine de vazgeçilmesi mümkün olmayan bir ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sistem, millî devletlerin; milletlerarası kuruluşları, görevlerini müessir bir şekilde ifa edebilmeleri için, gerekli olan yetki ve kaynaklarla teçhiz etme konusunda, eskiye nazaran daha arzulu olmalarını gerekli kılmaktadır. Bu durum, millî hakimiyetten vazgeçme şeklinde mütalâa edilmemeli; tam tersine, hiç bir devletin hakimiyetini tek başına ve müessir bir şekilde tesir edemediği alanlarda bu hakimiyetin müştereken kullanılması şeklinde değerlendirilmelidir.

Birleşmiş Milletler sisteminin özel ihtisas kuruluşları mümkün olduğu ölçüde politikadan arındırılmalı; Genel Kurul, Ekonomik ve Sosyal İşler Konseyi gibi B.M. kontrol organları tarafından tespit ve tesis edilen genel politika ve önceliklerin uygulamaya aktarılmasında bir araç olarak değerlendirilmelidirler. Dünya Bankası ve Milletlerarası Para Fonu gibi en güçlü ve en müessir iki kuruluş, daha da geliştirilip yaygınlaştırılmalıdır. Henüz her iki kuruluşun da üyesi olmayan önemli devletlerin üyeliklerini de sağlayacak üye sayısını arttırmak ve üyeler arasında oy gücünün dağılımında daha adil ve temsile daha elverişli bir sistem geliştirmek için bir formülün bulunmasına öncelik verilmelidir.

Deniz Hukuku Konferansı tarafından tasarlanan «deniz yatağı rejimi»nin kurulması mevcut kurumlar yapısına, gerekli ve oldukça önemli bir katkı sağlayabilecek olan eşsiz bir fırsatı temsil etmektedir. Bu rejimin, bütün ülkelerin hakimiyet alanının dışında kalan ve milletlerarası müşterek malların bir bölümünü teşkil eden kaynakları, dünya toplumu adına idare etmesi ve doğrudan doğruya kendine ait olan bir gelire de sahip olması düşünülmektedir. Bunlara ek olarak, özel bir ihtisas ve faaliyet alanına sahip olan çok çeşitli yarı resmî veya gayri resmî kuruluşlara da, onları, yapılması zorunlu olan işlerin itasında en müessir bir araç haline getirecek olan önemli rollerin verilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Birleşmiş Milletlerin 1975 Genel Kurulu, gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçlarıyla ilgili olarak, çok geniş bir çerçeve içinde, bu meselelerin pek çoğunun ciddi bir şekilde mütalâa edilebilmesi konu-

VE YENİ BİR BÜYÜME KAVRAMI

sunda yapıcı bir atmosfer sağlanmasında başarı kazanmış bulunmaktadır. Bütün bunlara ve Genel Kurul toplantılarının iyimser bir beyanla sona erdirilmiş olmasına rağmen, kalkınmakta olan ülkelerle sanayileşmiş ülkelerin; mal anlaşmaları (commodity greement), özel çekme hakları ve özel yatırımlar gibi belirli konulara ilişkin görüşlerinde ciddi ayrılıkların bulunduğu da unutulmaması gerekmektedir. Herşeye rağmen, bizi, yeni ekonomik düzene doğru sevkeden gücü, —buna tekabül eden ve kendi toplumumuzun yoksul kesiminin, ekonomik büyümenin yararlarından daha adil ve hakkaniyetli bir şekilde yararlanabilmelerini isteyen güçte de olduğu gibi— tarihî bir çerçeve içinde mütalâa etmemiz gerekmektedir. Kendi toplumumuzda yoksulların, kendi yararlarına olan değişikliklerin gerçekleştirilmesinde zenginlerin şefkat ve iyi niyetlerine dayanmak yerine, siyasî faaliyetler ve işçi hareketleri marifetiyle kullanabilecekleri güç ve manivelâlara başvurmalarında da görüldüğü gibi; gelişmekte olan ülkelerin de amaçlarını genel pazarlık yoluyla gerçekleştirme çarelerini aradıkları görülmektedir.

Henüz belismekte olan, yeni ekonomik düzen için genel pazarlık işleminin, mevcut milletlerarası düzeni hakimiyetleri altında tutan sanayi ülkeleri için, kısa dönemde, güç ve rahatsız edici problemler yaratacağı muhakkaktır. Fakat bu yolun, —dünya barışı ve düzeni için, biricik alternatifi olan—, zengin yoksul anlaşmazlığının dünya çapında tırmanması, milletlerarası işbirliğinde mevcut düzenin tahrip edilmesi, sanayi ülkelerinin daha hassas olduğu, terör ve bozguncu hareketlerin artmasına kıyasen, daha olumlu bir yol olduğu da aşikârdır. Sözün kısası, dünya ölçüsünde yeni ekonomik düzen, kalkınmış ülkelere, sadece, gelişmekte olan ülkeler yararına kabul edilmiş bir hadise ve hattâ bir lütuf olarak kabul edilmemeli; aynı zamanda mevcut teknoloji medeniyetinin işleyişini sürdürebilmesi için zarurî bir ön şart olarak kabul edilmelidir. Mevcut ekonomik dalgalanma ve istikrarsızlık döneminin en olumlu unsurlarından biri, yeni bir dünya nizamına karşı hissedilen ihtiyacın dünya çapında bir kabule mazhar olması ve bunun başarılmasının gerçekten istenmeye başlamış olmasıdır. Kanaatimce, dünyamızdaki insan hayatının —aslında, belki de bu hayatın sürdürülmesinin— bu düzenin ortaya koyacağı sonuçlara bağlı olduğunu iddia etmek hiçbir şekilde bir mübalâğa olarak değerlendirilemeyecektir.

KOOPERATİFÇİLİK
Founded in 1931

Kooperatifçilik is the publication of The Turkish Co-operative Association. It is published four times a year. The subscription price to the review is \$ 4 a year, air mail included. Correspondance relating to the review should be sent to «Türk Kooperatifçilik Kurumu, Mithatpaşa Caddesi 38/A, Ankara - Turkey.»

The Turkish Co-operative Association assumes no responsibility for the views expressed by authors whose articles appear in Kooperatifçilik.

Proprietor on behalf of
The Turkish Co-operative Association
Feyzi HALICI

Editorial Board
CELÂL UZEL
Doç. Dr. Rasih DEMİRCİ - Nail TAN - Bülent AKBAŞ
İrfan Ünver NASRATTINOĞLU

Each issue of the review will contain some articles, research notes, communications, book review, announcement and news notes on Co-operatives in English or, French language. But the review is mainly issued for the Turkish readers. For that reason the contents will be mainly Turkish.

Managing Board

Feyzi HALICI	:	President
Çelâl UZEL	:	Vice President
Ertürk SENGÜN	:	Treasurer
Bülent AKBAŞ	:	Member
Doç. Dr. Rasih DEMİRCİ	:	"
Yıldırım ERGİDEN	:	"
Nureddin HAZAR	:	"
Ayhan İNAL	:	"
Kadir KALFA	:	"
Doç. Dr. Süleyman KARA	:	"
İrfan Ünver NASRATTINOĞLU	:	"
Kâzım SEÇER	:	"
Nail TAN	:	"
Özdemir ÜNSAL	:	"
Turgut YILDIRIM	:	"

BOARD OF AUDITORS

Sabahattin ÇANKAYA	:	President
Esen FİĞEN	:	Member
Mehmet Alem HALKMAN	:	"

**YÜZYILI ASAN
TECRÜBESİ İLE
ZİRAAT
BANKASI
HER ZAMAN
HİZMETİNİZDEDİR.**

Celal